

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28E JAARGANG

WOENSDAG 24 MAART 1943

No. 1418

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Rotterdam).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing, bij abonnement volgens tarief.

BERICHT.

ADRESVERANDERING:

Met ingang van 15 Maart j.l. is het N.E.I. en daarmee het kantoor der redactie en de administratie van „E.-S.B.” verplaatst naar *Nieuwe Binnenweg 175 a, Rotterdam (Centrum)*.

TELEFOONNUMMER: 3 8 3 4 0.

INHOUD:

	Blz.
Wijziging in den bewaarplicht van bedrijfsboekhoudingen door <i>C. Maris</i>	148
Statistiek der Gemeentefinanciën 1941 door <i>J. H. Textor</i>	149
Faillissementsstatistiek 1942 door <i>Mr A. Schadee</i> ..	152
Rantsoeneering als middel tot een juiste voedselvoorziening, in oorlogstijd door <i>Jan D. Rempt</i>	153
De Nederlandsche kapitaalmarkt in 1942 door <i>P. L. van der Velden</i>	155
Aanteekeningen.	
De internationale handel in maïs door <i>H. Fehliger</i>	156
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	158
Maandcijfers.	
Emissies gedurende de eerste twee maanden van 1943	157
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	158
Statistieken.	
Stand van 's Rijks Kas. — Bankstaten.....	159

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* was een lichte spanning te constateren, als gevolg van de blokkade van een deel der kasgelden, voorzoover die uit biljetten van f 1000,— en f 500,— bestonden. De krachtige stijging van de biljettencirculatie, die uit den voorlaatsten weekstaat bleek, was daarvan een duidelijk symptoom. Aangezien slechts een deel van die uitbreiding van den geldomloop werd gedekt door de stijging der buitenlandsche wisselvoorraden, moesten de beleeningen worden opgevoerd. De geschetste situatie moest natuurlijk op de *geldmarkt* invloed hebben, waar dan ook inderdaad eenige verkrapting viel te bespeuren. Zooals wij reeds de vorige week schreven, moet aangenomen worden, dat het uiteindelijk effect van de waardeeloosverklaring der groote coupures, een verruiming van de markt zal zijn. Immers, voor de bonafide inleveraars zal t.z.t. nieuw bankpapier worden afgegeven, waardoor de verkrapting van de laatste week dan weer wordt geredresseerd. Maar bovendien zal het niet ingeleverde papier spoedig na 15 April leiden tot een vergoeding van de tegenwaarde door De Nederlandsche Bank aan de Schatkist. Voorzoover die vergoeding grooter zal blijken dan het direct bij de Bank ondergebrachte papier, zou dat een blijvende marktverruiming beteekenen.

De jongste bankstaat toont een daling van den biljettenomloop met f 37 miljoen, hetgeen als een eerste consequentie kan worden beschouwd inzake den maatregel betreffende de groote coupures bankbiljetten.

De *obligatiemarkt* heeft voor de 3½% leeningen een ietwat lauwere stemming gebracht. Terwijl de vorige week voor beide soorten — 1941 en 1942 — den parikoers flink werd overschreden, bleven deze week de noteeringen zeer dicht in de nabijheid van pari. De 3—3½% leening 1938 boekte ook een reactie tot 98½, maar daarnaast trad weer een herstel in tot 98½/16. De omzetten op de obligatiemarkt, die de vorige week vrij omvangrijk waren, bleven deze week daarbij ten achter. Nog steeds vinden liquidaties plaats van de 3½% leening 1942 door houders, die destijds moesten inschrijven, maar in wier financieringsopzet het bezit van obligatiën eigenlijk niet past. Daar staat een redelijke vraag tegenover, getuige het koersverloop. Toch is de vraag van groote beleggers naar obligatiën gering. Voorzover voor beschikbare middelen geen emplot is voor onderhandsche leeningen, blijft het grootste deel voorloopig op de *geldmarkt* uitgezet, mede om, wanneer t.z.t. een nieuwe consolidatieleening wordt uitgegeven, daarvoor gelden disponibel te hebben.

De *aandeelenmarkt* heeft in de tweede helft van de week zich hersteld van de min of meer apathische stemming, die tevoren heerschte, toen bovendien aanbod van speculatieve zijde en van de zijde van aanmeldingsplichtigen de koersen drukte. De meeste hoofdfondsen staan weer niet ver van de stopkoersen meer af; sommige industriële waarden hebben in dat opzicht nog eenige speling. Bijzondere vermelding verdient nog, dat deze week enkele Indische aandelen, die sinds maanden niet tot notering konden geraken, weer werden verhandeld, zoo o.a. Nederlandsch-Indische Gas en Senembah.

WIJZIGING IN DEN BEWAARPLICHT VAN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN.

Volgens de oorspronkelijke regeling van het W. v. K. (art. 9) was de koopman gehouden zijn „boeken” dertig jaren lang te bewaren.

In 1922 werd de geheele Tweede Titel (Van koopmansboeken) van het Wetboek omgewerkt. Ieder koopman moest de boeken en bescheiden, waarin hij van zijn vermogenstoestand en van alles wat zijn bedrijf betrof, aantekening hield, alsmede de balansen, dertig jaren, de ontvangen brieven en telegrammen en afschriften van de uitgaande brieven en telegrammen tien jaren lang bewaren. Toen bij de wet van 2 Juli 1934 de koopman uit het Wetboek verdween, werd de verplichting tot het voeren van een boekhouding en tot het bewaren daarvan gelegd op ieder, die een bedrijf uitoefent. In verband daarmee luidt het opschrift van den titel tegenwoordig: Van boekhouding.

Thans werd bij besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 23 Februari 1943 (Verordeningenblad no. 22), in werking getreden op 1 Maart 1943, de tijdsduur van den plicht tot bewaring van alle hiervóór genoemde bescheiden op tien jaren gesteld. De verandering komt dus daarop neer, dat voortaan ook de bescheiden der boekhouding of, om in de taal der wet te spreken: de aantekeningen, waaruit te allen tijde de rechten en verplichtingen van het bedrijf kunnen worden gekend, na tien jaren kunnen worden vernietigd.

Het is duidelijk, dat men met den nieuwen maatregel niet bedoelt enig rechtsbelang te dienen. Het motief van het besluit is kennelijk gelegen in de noodzakelijkheid om een groote hoeveelheid oud papier ten behoeve van de papierindustrie ter beschikking te krijgen. Dat de vernietiging van veel oud archief kan leiden tot besparing van archiefruimte en tot de opruiming van veel zeer brandbaar materiaal zijn slechts bijkomende voordeelen. Rechtsbelangen zijn bij dezen maatregel slechts in zooverre betrokken, dat men zich zal dienen af te vragen, in hoeverre deze belangen daardoor kunnen worden geschaad.

Nu is het belang van de bewaring van de bedrijfsboekhouding natuurlijk gelegen in het bewijs, dat deze kan opleveren.

De boekhouding van een ieder, dus ook van hem, die niet verplicht is boek te houden, kan te zijnen voordeele bewijs opleveren. De bewijskracht blijft daarbij aan de beoordeeling van den rechter overgelaten. Het is wel zeer bijzonder, dat aldus bewijskracht wordt toegekend aan geschriften, ten voordeele van iemand, die deze geschriften zelf heeft opgemaakt, maar in dit verband moet toch de nadruk worden gelegd op het bewijs, dat de boekhouding ten voordeele van anderen kan opleveren. Te hunnen aanzien rust de bewijskracht van de bescheiden der boekhouding op de algemeene bewijsregelen. De betekenis van het bewijs, dat de boekhouding ten voordeele van anderen kan opleveren, komt tot haar recht door het wettelijk voorschrift, dat de rechter in den loop van een rechtsgeding aan één of aan beide partijen de openlegging van boeken, bescheiden en geschriften kan bevelen, voor zoveel hij dit althans noodig acht in verband met het punt in geschil. In geval aan het bevel niet voldaan wordt, zal de rechter daaruit zoodanige gevolgtrekking maken als hem geraden zal voorkomen. Zelfs kan ten behoeve van bepaalde personen (erfgenamen, medevennoten enz.) en in geval van faillissement de overlegging van de geheele boekhouding worden gevorderd. Uit de weergegeven wettelijke voorschriften en de daarop gestelde sanctie blijkt het groote belang voor het bedrijf om zijn boekhouding overeenkomstig den eisch der wet te bewaren. Het niet voldoen aan de verplichting tot bewaren is overigens in het algemeen niet strafbaar. In geval van faillissement kan dit soms anders zijn.

Het belang van de aangebrachte verandering in den duur

van den bewaarplicht dient in dit verband niet te worden overschat. In de eerste plaats was de termijn voor de bewaring van ontvangen brieven en telegrammen en afschriften van uitgaande brieven en telegrammen bij de wet van 1922 reeds teruggebracht tot tien jaren. En het merkwaardige is nu, dat deze stukken uit bewijsoogpunt juist de belangrijkste zijn. In het ontwerp kwam die verkorte termijn van tien jaren dan ook niet voor. En toen bij amendement op het ontwerp daartoe het voorstel werd gedaan, ondervond dit op den aangevoerden grond bestrijding. Niettemin werd het amendement aangenomen. De verkorte termijn van tien jaar is ook vrij willekeurig, daar zij geen aanknooppingspunt vindt in de wet. De gewone termijn van dertig jaar houdt natuurlijk verband met den termijn, die in het algemeen is bepaald voor de verjaring van schuldvorderingen. Het amendement der Commissie van Rapporteurs, ingediend naar aanleiding van een adres van belanghebbenden, vindt echter steun in de regeling van den „Code de Commerce”, die de bewaring van alle koopmansboeken gedurende tien jaren voorschrijft. Deze regeling ondervindt wel critiek, zonder dat echter van ernstige bezwaren bleek.

Voorts is de maatregel alleen van toepassing op hem, die ingevolge artikel 6 W. v. K. een boekhouding moet voeren, derhalve op ieder, die een bedrijf uitoefent. Zij, die een beroep, niet een bedrijf zijnde, uitoefenen, zoals notarissen, advocaten, medici, deurwaarders staan er buiten. Zij zijn zelfs niet wettelijk verplicht boek te houden, behalve dan de notarissen, voor wie deze verplichting in de Notariswet is geregeld. Ook accountants oefenen niet een bedrijf uit. Apothekers daarentegen naar vrij algemeene opvatting wel. Voor de eigenlijke acten van den notaris geeft de Notariswet bijzondere voorschriften. Deze worden nimmer vernietigd. Ook de archieven van openbare besturen worden uit den aard der zaak niet door het W. v. K. bestreken. In den regel hebben deze interne dienstvoorschriften, thans gegrond op een A. M. v. B. ter uitvoering van de Archiefwet, krachtens welke vele archiefstukken na een bepaalden tijd moeten worden vernietigd.

Tenslotte dient in aanmerking te worden genomen, dat het besluit op zichzelf nog niet een verplichting tot vernietiging in het leven roept, al valt te verwachten, dat het wel dien weg op zal gaan. Maar zelfs wanneer het zoóver komt, dan nog zal ongetwijfeld worden toegestaan uit te schiften, wat noodzakelijk bewaard moet worden. Dit kan, juist waar het oud archief betreft, een omvangrijken arbeid zijn. Het is uiterst moeilijk om de waarde van stukken, die men reeds lang uit het oog verloor, te beoordeelen. Voor de toekomst zal het daarom steeds aanbeveling verdienen reeds bij het opmaken van een stuk of later, wanneer zich een bijzondere omstandigheid met betrekking tot een bepaald stuk voordoet, te overwegen of het blijvend moet worden bewaard en daarvan te doen blijken. Zoo bestond reeds vele jaren geleden aan de Departementen het voorschrift op elk stuk door een stempelafdruk te doen uitkomen, dat het stuk na vijf jaar kon worden opgeruimd. Voor vele bedrijven, waarvan vrijwel alle stukken na betrekkelijk korten tijd kunnen worden gemist, zal het zelfs aanbeveling verdienen de stukken, welke langer of blijvend moeten worden bewaard, afzonderlijk te doen opbergen. Door een en ander zal het bedrijf de gelegenheid hebben, eigen belangen bij het bewijs, dat bepaalde stukken kunnen opleveren, behoorlijk waar te nemen. Evenwel de belangen van anderen worden daardoor niet gewaarborgd, al mag worden aangenomen, dat de goede koopman ook daarvoor naar vermogen als een goed huisvader zal zorgen.

Alles bij elkaar genomen, is de materiele verandering, die het Besluit brengt, niet groot. Bij goed beleid behoeven daarvan geen nadeelen te worden gevreesd. Indien in deze materie een fout gemaakt werd, moet de wetgever van 1922 daarvoor aansprakelijk worden gesteld. In ander opzicht zal de werking van het besluit een gelukkige kunnen

zijn. Er wordt inderdaad veel te veel bewaard. Het gaat in een bedrijf als in een huishouding: men doet nu eenmaal moeilijk afstand van wat men heeft, omdat de voorstelling bestaat, dat men het nog wel eens nodig zal kunnen hebben. Nu is althans het wettelijk bezwaar tegen de opruiming van veel onnoodigen ballast opgeheven.

C. MARIS.

STATISTIEK DER GEMEENTEFINANCIËN 1941.

Inleiding. Omstandigheden, waarmede bij een kritische beschouwing der cijfers rekening moet worden gehouden.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft kort geleden haar uitgave: „Statistiek der Gemeentefinanciën 1941” het licht doen zien. De verschijning daarvan is vertraagd, omdat, in verband met de buitengewone tijdsomstandigheden, een aantal gemeentebesturen de noodige gegevens niet tijdig heeft ingezonden.

Hoewel deze statistiek reeds van 1896 af is gebaseerd op de uitkomsten van de vastgestelde gemeenterekeningen, worden, terwille van de actualiteit, daaraan sinds 1926 toegevoegd de gegevens van die dienstjaren, waarvan nog slechts de begrotingscijfers bekend zijn. In een volgende publicatie worden deze dan vervangen door de definitieve uitkomsten.

Door de abnormale tijdsomstandigheden is echter de waarde der aan de begrotingen ontleende gegevens er niet op vooruit gegaan en in het bijzonder dient wel in het oog te worden gehouden, dat bij het opmaken der oorspronkelijke begrotingen voor de jaren 1940 en 1941 met deze omstandigheden nog geen rekening kon worden gehouden.

Zoo zullen de omvangrijke uitgaven, voor welke de gemeenten zijn gesteld ter uitvoering van verschillende maatregelen, zooals de invoering van nieuwe belastingen, de reorganisatie van de politie en de brandweer, de luchtbescherming, het onderwijs en de uitreiking van de persoonsbewijzen, eerst in de rekeningscijfers over deze jaren ten volle tot uitdrukking komen.

De cijfers voor deze jaren, waarvan de gegevens van de rekeningen der gemeente nog niet ter beschikking stonden, moeten dus extra voorzichtig worden gehanteerd.

De voor de tabellen en voor de staten¹⁾ gebruikte groepeeringsindefining²⁾ is voor de jaren tot en met 1940 gebaseerd op de uitkomsten der volkstelling van 31 December 1930 en voor het jaar 1941 op het administratief bekende aantal inwoners op 1 Januari 1941, omdat op 31 December 1940 onder normale omstandigheden opnieuw een volkstelling zou zijn gehouden. De hieruit voortvloeiende bezwaren voor de vergelijking zijn ten deele ondervangen door de cijfers over het jaar 1940 zoowel te bewerken naar de groepeeringsindefining van 1930 als naar die van 1941.

Bij de nauwkeurige beoordeeling der cijfers moet voorts, in aanmerking worden genomen, dat door samenvoeging het aantal gemeenten in den loop der jaren is verminderd en wel van 1.070 op 1 Januari 1935 tot 1.034 op 31 December 1941.

Voor de groepen van gemeenten en voor alle gemeenten tezamen zijn van 1935 af de cijfers betreffende de inkomsten, uitgaven en batige en nadeelige sloten van den gewonen dienst, alsmede de schulden, vermeld in tabel I. In tabel II zijn van 1935 af opgenomen de gezuiverde uitgaven en inkomsten van den kapitaaldienst der gemeenterekeningen.

Bij deze zuivering zijn voor een bepaald rekeningsjaar de navolgende posten buiten beschouwing gelaten:

a. de nadeelige en batige sloten van vorige dienstjaren;

¹⁾ De statistiek bestaat uit een beschrijvende inleiding, toegelicht door staten, en uit tabellen.

²⁾ De indeeling der gemeenten vindt plaats in de volgende groepen: 100.000 inwoners en daarboven, 50—100.000, 20—50.000, 10—20.000, 5—10.000, 2—5.000 en minder dan 2.000 inwoners.

b. de overboekingen naar en van vorige en volgende dienstjaren;

c. de overboekingen van het eene naar het andere hoofdstuk van den kapitaaldienst over, hetzelfde jaar, en

d. de op conversie van geldleeningen en op kasgelden betrekking hebbende posten.

De zuivering van den gewonen dienst is op de volgende wijze verkregen. Buiten beschouwing zijn gelaten de batige of nadeelige sloten en de achterstallige inkomsten en uitgaven van vorige dienstjaren, voorts de buitengewone inkomsten en uitgaven, zooals beschikkingen uit en stortingen in de reserves, en de uitgaven, welke naar haar aard tot den kapitaaldienst zijn te rekenen; doch in den gewonen dienst zijn verantwoord. Daartegenover zijn toegevoegd de bij het sluiten van het dienstjaar verhaalbaar gestelde inkomsten en nog verschuldigde uitgaven, alsmede die uitgaven, verband houdende met de buitengewone tijdsomstandigheden, welke naar haar aard op den gewonen dienst thuisbehooren — zooals de kosten van werkloozenzorg —, doch die verantwoord zijn op den kapitaaldienst, een crisisdienst of eenige andere rekening, alles voorzoover deze uitgaven niet door gewone middelen zijn gedekt.

In de aldus gezuiverde rekening bleef gehandhaafd de gewone bijdrage, welke sinds 1935 in de gemeentelijke kosten van werkloozensteun en werkverschaffing uit het werkloosheids subsidiefonds werd verstrekt.

Met betrekking tot de in de tabellen I en II voorkomende getallen en de daaruit afgeleide gegevens, zij voorts nog opgemerkt, dat de onderlinge vergelijking niet dan onder het noodige voorbehoud kan geschieden en wel in het bijzonder hierom, dat een bepaalde tak van dienst in de eene gemeente wel en in de andere gemeente niet als afzonderlijke administratie wordt beheerd, zoodat in het eerste geval de verrekningen tusschen tak van dienst en gemeente op hoofdstuk XIII der gemeenterekening en in het tweede geval alle inkomsten en uitgaven van dien diensttak in een der andere hoofdstukken zijn opgenomen. Daarnaevens bestaat nog de mogelijkheid van dubbeltellingen en afwijkende rubricering van posten.

Dat, ondanks deze bezwaren, tabel II toch in de statistiek werd opgenomen, vindt zijn grond hierin, dat in een statistiek der gemeentefinanciën naar de meening van het Centraal Bureau enkele cijfers betreffende de inkomsten en uitgaven van alle gemeenten tezamen niet mogen ontbreken. Ook de betrekkelijk onnauwkeurige cijfers stellen toch in staat voor elke bevolkingsgroep globale vergelijkingen te maken, die een inzicht geven in hoeverre de gemeentelijke bemoeiingen werden uitgebreid of ingekrompen.

Tenslotte dient nog in aanmerking te worden genomen, dat in het bedrag der schulden wel begrepen zijn de door het Rijk of de Provincie verstrekte voorschotten, doch niet de door de gemeenten gewaarborgde leeningen, de opgenomen kasgelden of de in rekening-courant aangelegene schulden. Het betreft hier dus alleen de geconsolideerde schulden. De vlottende schuld der gemeenten wordt op een andere plaats behandeld.

Inloed van de crisisjaren. Toeneming der tekorten, verhooging van den schuldenlast. Vermindering van den weerstand en opteren van reserves.

De inkomsten en uitgaven van den gewonen dienst geven voor alle gemeenten tezamen sinds 1935 een stijging te zien, welke slechts in 1938 wordt onderbroken. In 1941 echter zijn de inkomsten belangrijk lager geraamd dan daarvoor, waardoor het totaalbedrag der nadeelige sloten, dat voor 1940 reeds tot f 8, miljoen was teruggelopen, een verdere groote stijging doet zien, met f 73, miljoen voor 1941. De inkomsten zijn voor dat jaar in totaal geraamd op f 752 miljoen, de uitgaven op f 833 miljoen.

Het bedrag der schulden is, voor alle gemeenten tezamen, van 1935 tot 1941 onafgebroken gestegen, nl. van f 2.529 tot f 2.670 miljoen.

Wat de onderdelen der begrotingen betreft, is het interessant te ervaren, dat de electriciteits-, gas-, waterleiding- en telefoonbedrijven tezamen een voordeelig saldo opleveren, terwijl alle andere bedrijven tezamen daarentegen een nadeelig saldo laten.

Over alle rekeningsjaren is voor alle groepen tezamen het aantal gemeenten met batige sloten voor den gewonen dienst belangrijk groter dan het aantal gemeenten met nadeelige sloten. Daarentegen is het totaalbedrag der batige sloten over de jaren 1935 tot en met 1938 veel lager dan het totaalbedrag der nadeelige sloten. Alleen over 1939 is voor alle groepen van minder dan 100.000 inwoners het totaalbedrag der batige sloten hooger dan dat der nadeelige sloten, waaruit volgt, dat de financiële toestand van een aantal gemeenten bij het sluiten der rekeningen voor dat jaar is verbeterd. Ook een beschouwing van de zoogenaamde „gezuiverde” rekeningen leidt tot de conclusie, dat tot en met 1939 een kleine verbetering in den financiële toestand is ingetreden, welke ten deele het gevolg is van de door de gemeentebesturen getroffen maatregelen tot verlaging der uitgaven en verhooging der inkomsten.

Dat de economische crisis evenwel in belangrijke mate den financiële weerstand der gemeenten heeft verminderd, is duidelijk waarneembaar uit eenige in staat 3 vermelde gegevens betreffende den stand der tekorten, van den gewonen dienst en den stand der reserves.

Onder de tekorten zijn te verstaan de voorloopige door leeningen of Rijksvoorschotten gedekte tekorten, alsmede de overige, nog niet gedekte tekorten; onder de reserves de niet aangewende batige sloten van vorige dienstjaren, de algemeene reserves en die voor bijzondere doeleinden en de algemeene bedrijfsreserves.

Eind 1938 hadden 482 gemeenten in totaal een tekort van f 119 miljoen, terwijl eind 1939 502 gemeenten een tekort hadden van in totaal f 129 miljoen. Van dit bedrag kwam alleen reeds f 102 miljoen voor rekening van vier der grootste gemeenten.

Van het op 31 December 1939 voorloopig gedekte tekort van f 45 miljoen is f 16 miljoen voorloopig gedekt door leeningen, f 3 miljoen door Rijksvoorschotten wegens noodlijdendheid en f 16 miljoen door voorschotten uit het werkloosheidssubsidiefonds, terwijl f 10 miljoen voorloopig gedekt is door voorschotten in verband met het zoogenaamde uitgestooten bedrag 1934³⁾.

Het nog niet gedekte tekort van f 84 miljoen wordt gevormd door f 11 miljoen nadeelige sloten van den gewonen dienst der rekeningen 1939, f 4 miljoen nadeelige sloten van den gewonen dienst der rekeningen 1938, voorzover deze niet reeds door den dienst 1939 zijn gedekt, en f 69 miljoen nadeelige sloten van vroegere dienstjaren, die of naar den kapitaaldienst zijn overgebracht of op den gewonen dienst telkens worden overgeboekt naar een volgend dienstjaar.

Het totaal van de reserves heeft van 1935 op 1939 een daling ondergaan met f 12 miljoen (nl. van f 38 tot f 26 miljoen); het sterkst zijn de algemeene bedrijfsreserves aangetast, nl. met f 8 miljoen (of wel 42%). De vermindering der reserves was het grootst in de groep van gemeenten van 50—100.000 inwoners. Op 31 December 1939 beschikken 196 gemeenten over geen der hiervoor vermelde reserves.

De ongunstiger geworden financiële toestand der gemeenten blijkt ook uit de gegevens van staat 4 betreffende de door het Rijk en de Provinciën aan gemeenten verstrekte bijdragen en voorschotten wegens noodlijdendheid. De in

³⁾ Dit betreft het bedrag der werkloosheidslasten, waarvoor in de oorspronkelijke begrotingen voor 1934 geen dekking aanwezig was en welk bedrag voorloopig uit de begroting mocht worden weggelaten (uitgestooten). In 1935 werd bepaald, dat deze voorloopig uitgestooten bedragen op den gewonen dienst in uitgaaf moesten worden gesteld, waartegenover een bijdrage van den kapitaaldienst 1934 moest worden opgenomen. Deze bijdrage werd op haar beurt weer gedekt door een overeenkomstige bijdrage van 1935, waarin gedeeltelijk werd voorzien door een Rijksvoorschot, dat in tien jaren moet worden terugbetaald.

den vorm van bijdragen verstrekte sommen zijn over 1936 het hoogst (f 4.578.000), waarop een daling is gevolgd tot f 3.212.000 over 1939. (Voor 1940 is zelfs f 6 miljoen geraamd blijkens de oorspronkelijke Rijksbegroting, hoofdstuk V).

Het totaal der *kapitaalsuitgaven* voor alle gemeenten tezamen is sterk gestegen, nl. van f 130 miljoen over 1935 tot f 240 miljoen over 1937 of, per hoofd van de bevolking, van f 15,49 tot f 28,05. Daarop is een uitgavedaling gevolgd tot f 219 miljoen over 1939 (per hoofd van de bevolking f 25,07), waarschijnlijk onder invloed van het verscherpte toezicht van Rijkswege. De stijging van 1935 tot 1936 is vrijwel uitsluitend het gevolg van de vermeerdering der onderwijsuitgaven in verband met de vervanging van de jaarlijksche uitkeering, bedoeld in artikel 205, eerste lid, der Lageronderwijswet 1920, door een uitkeering in eens, voor welke uitkeering door de meeste gemeenten een leening werd gesloten.

De kapitaalsuitgaven werden over alle vergeleken jaren grootendeels gedekt door geldleeningen enz., in veel mindere mate door de niet afzonderlijk genoemde inkomsten, de ontvangsten van bedrijven, de bijdragen van den gewonen dienst en de opbrengst van den verkoop van gemeentelijke eigendommen. Het totaal der kapitaalsuitgaven is over deze jaren per hoofd van de bevolking het grootst voor de groep der grootste gemeenten en wordt voor de groepen der kleinere gemeenten geleidelijk kleiner. Over 1935 zijn deze cijfers voor de groepen, der grootste en kleinste gemeenten resp. f 28,29 en f 3,95 en over 1939 resp. f 57,74 en f 5,95.

Nadere beschouwing van de schulden en van de kaspositie. Daling van den rentestand, conversie. Toeneming van het niet rendabele ten koste van het rendabele gedeelte der schulden. Stand der bedrijven.

In staat 6 is melding gemaakt van de verdeling der schulden naar de *rentepercentages*. Over de jaren 1935 tot en met 1937 valt het meereedeel der bedragen onder de groep der leeningen, uitstaande tegen een rente van 4 tot 4½% en van 1938 af in de groep 3½ tot 3¾%. De bedragen voor de leeningsgroepen van 5% en hooger worden van 1935 tot 1941 met enkele onderbrekingen voortdurend kleiner, waaruit duidelijk de invloed merkbaar is van de door verlaging van den rentevoet mogelijk geworden conversie. Deze renteverlaging is verder duidelijk te zien in de stijging van het meereedeel der bedragen voor de groepen beneden 4%.

In verband met het bepaalde in artikel 8 van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1934, betreffende den steun aan noodlijdende gemeenten, moeten de gemeentebesturen sinds 1935 aanvullende gegevens verstrekken omtrent den schuldenlast der gemeenten, met behulp waarvan kan worden vastgesteld, welk gedeelte van de gemeenteschulden geacht kan worden geldelijk niet rendabel te zijn. Behalve gegevens betreffende de volledig rendabele gemeentebedrijven moeten hiertoe gegevens worden verstrekt voor die onderdelen der schuld, die aangegaan zijn voor doeleinden, welke geacht kunnen worden in betrekkenende mate rendabel te zijn, zooals de schuld voor gedeeltelijk rendabele gemeentebedrijven, voor deelneming in andere dan gemeentebedrijven en voor gemeentelijken woningbouw, ter zake van voorschotten en ten laste van hoofdstuk VII (eigendommen, niet voor den openbaren dienst bestemd). Met behulp van deze gegevens is volgens een bepaalde methode berekend, welk deel der schuld zonder bezwaar geldelijk rendabel geacht kan worden en dus minder zorg vereischt dan het door aftrekking gevonden deel der schuld, dat geldelijk niet rendabel wordt geacht. Deze gegevens zijn in staat 7 opgenomen.

Van 1 Januari 1935 tot 1941 is voor alle gemeenten tezamen de totale rendabele schuld iets verminderd; zoodat de stijging van de totale schuld het gevolg is van de toeneming der niet rendabele schuld zoowel als van het feit,

dat schulden, die in 1935 nog geldelijk rendabel werden geacht, over volgende jaren tot de niet rendabele schuld gerekend moesten worden.

Van de ten behoeve van de bedrijven in totaal geleende bedragen (op 1 Januari 1935 en 1941 resp. f 970 miljoen en f 1.007 miljoen) kan resp. 81,66 en 78,08 % geldelijk rendabel worden geacht. Van alle andere schuld, ten bedrage van resp. f 1.559 miljoen en f 1.662 miljoen, is dit het geval met resp. 50,05 en 45,12 %. Voorts blijkt, dat voor alle gemeenten tezamen op genoemde data resp. 62,17 en 57,55 van alle schulden geacht kan worden geldelijk rendabel te zijn.

Per hoofd van de bevolking blijkt zoowel het totaalbedrag als het niet-rendabele gedeelte der schulden het kleinst te zijn voor de groep der kleinste gemeenten en geleidelijk te stijgen voor de groepen der grootere gemeenten; terwijl de hoogste cijfers worden aangetroffen voor de groep der grootste gemeenten. Naar verhouding zijn de verschillen tusschen de groepen onderling voor de niet-rendabele schuld veel kleiner dan voor de rendabele schuld. Zoo is op 1 Januari 1941 de niet-rendabele schuld per hoofd van de bevolking voor de groep der grootste gemeenten ongeveer negen maal zoo groot als voor de groep der kleinste gemeenten, terwijl de rendabele schuld bij de eerste groep achttien maal zoo groot is als bij de laatste groep.

Op 1 Januari 1935 vormde het bedrag der Rijksvoorschotten 23,34 % van het totaal van alle gemeenteschulden; dit verhoudingscijfer onderging weinig verandering en bedroeg op 1 Januari 1941 23,67 %.

Het totaal der door de gemeenten *gewaarborgde leeningen* is van 1 Januari 1935 tot 1941 toegenomen van f 113 miljoen tot f 131 miljoen. Van dit totaal op 1 Januari 1941 is f 74 miljoen gewaarborgd ten behoeve van de volkshuisvesting, f 41 miljoen ten behoeve van de volksgezondheid en f 16 miljoen ten behoeve van andere doeleinden.

Blijkens staat 14 onderging het totaal bedrag der schulden per hoofd van de bevolking voor alle gemeenten tezamen van jaar tot jaar weinig verandering. Van 1 Januari 1935 tot 1941 daalde het slechts van f 301,32 tot f 299,18. Een naar verhouding veel sterkere daling wordt aangetroffen voor de overeenkomstige bedragen der groepen van gemeenten van 2.000 tot 100.000 inwoners. Alleen voor de groep der grootste gemeenten valt een stijging waar te nemen.

Het bedrag der *nieuw gesloten leeningen* was het hoogst in 1936 (f 139 miljoen tegen f 51 miljoen in 1941); het bedrag der *conversieleeningen* was het hoogst in 1937 (f 1.283 miljoen tegen f 1,8 miljoen in 1941). In hoofdzaak werd geleend voor openbare werken, grondbedrijven, gas- en electriciteitsbedrijven, onderwijs, volkshuisvesting, volksgezondheid en handel en nijverheid.

De in staat 18 gegeven verdeling der sinds 1935 nieuw gesloten leeningen en conversieleeningen naar de tot den koers van 100 % herleide rentepercentages leert, dat de tegen een rente van 4 % of hooger geleende bedragen over 1935 nog 84,84 % van het totaal van alle leeningen uitmaakten. Geleidelijk trad op de kapitaalmarkt een ontspanning in, waardoor de rentevoet belangrijk is gedaald en in 1938 zelfs 98,93 % van het totaalbedrag geleend kon worden tegen een rentevoet van minder dan 3,75 %. Daarop is de rentevoet wederom gestegen en moest in 1940 91,42 % worden geleend tegen een rentevoet van 4,25 % of hooger. Over 1941 was laatstgenoemd cijfer wederom gedaald tot 61,64 %.

Wat de *kaspositie* der gemeenten aangaat, toont staat 21, dat het bedrag van de door alle gemeenten tezamen tijdelijk opgenomen gelden, na een daling van f 193 miljoen op 1 Januari 1935 tot f 137 miljoen op 1 Januari 1937, bijna onafgebroken is gestegen tot f 212 miljoen op 1 Januari 1942. Het bedrag der uitstaande gelden vertoont eveneens groote verschillen. De grootste afwijking wordt aangetroffen op 1 Januari 1936 en 1942, nl. respectievelijk

f 17 miljoen en f 38 miljoen.

Op 1 Januari 1941 maakte het bedrag der vlottende schulden gemiddeld 6,5 % uit van het bedrag der vaste schulden.

Teneinde de groote verscheidenheid te doen zien van den aard der bedrijven, alsmede welke moeilijkheden moeten worden overwonnen, om uit de niet-uniform ingerichte rekeningen en begrotingen dezer bedrijven in plaats van de batige of nadeelige sloten de inkomsten en uitgaven zelve in de statistiek te verwerken, is in staat 12 van 1936 af opgenomen het aantal verschillende bedrijven, met aanwijzing naar welke hoofdstukken overbrenging plaats vond. Bij vergelijking van het totaal aantal *bedrijven* met het totaal aantal gemeenten blijkt, dat in de grootere gemeenten, naar verhouding, belangrijk meer bedrijven voorkomen dan in de kleinere gemeenten. Terwijl in de groep gemeenten boven 100.000 inwoners op 1 Januari 1941 gemiddeld per gemeente 16 bedrijven voorkomen, wordt in de groep der kleinste gemeenten gemiddeld 1 bedrijf op 7 gemeenten aangetroffen. Van de 1.050 gemeenten waren er voorts 624, waarin, volgens de begrotingen voor 1941, geen bedrijven voorkwamen, die als zelfstandige inrichting werden beheerd.

Het aantal electriciteitsbedrijven is sterk verminderd, nl. van 255 op 1 Januari 1936 tot 213 op 1 Januari 1941. In hoofdzaak is deze daling het gevolg van het overnemen van gemeentelijke bedrijven door provinciale electriciteitsbedrijven. Ondanks deze vermindering is van alle bedrijven het aantal electriciteitsbedrijven op 1 Januari 1941 nog het grootst, daarop volgen in aantal de gas- (176), waterleiding- (153), woning- (119) en grondbedrijven (118), slachthuizen of plaatsen (57), openbare werken (55), keuringsdiensten van vee en vleesch (53) en reinigingsdiensten (52). Onder deze bedrijven zijn niet begrepen de rechtspersoonlijkheid bezittende instellingen, zooals stichtingen en naamlooze vennootschappen, die in het leven zijn groepen om bepaalde gemeentelijke belangen te verzorgen. Omtrent deze instellingen, welke inkomsten en uitgaven of batige en nadeelige sloten niet door de rekeningen en begrotingen der gemeenten loopen, komen tot dusver in de statistiek geen gegevens voor.

Belastingen. Winsten en retributies van bedrijven. Conjunctuurgevoeligheid.

De statistiek behelst voorts uitvoerige gegevens betreffende de voor de gemeenten van belang zijnde *belastingen*.

Bij de beoordeeling van de bedragen van de opbrengst dier belastingen moet er rekening mee worden gehouden, dat enkele wetten en besluiten belangrijken invloed daarop hebben uitgeoefend. (Zoo de wetten van 4 Maart 1935 tot wijziging van de Financieele-verhoudingswet en tot inperking van het gemeentelijke belastinggebied, de invoering van de nieuwe inkomstenbelasting per 1 Januari 1941 (Verordening 105/1941), de wijziging van het tarief der vermogensbelasting (Besluit 166/1941), het vervallen van de dividend- en tariefbelasting en de invoering, in de plaats hiervan, van de winstbelasting).

Op de cijfers over 1935 en 1936 is voorts invloed uitgeoefend door de *economische crisis* in meerwaartsche richting en de in een aantal gemeenten hiërdoor noodig geworden verhooging of invoering van belastingen in opwaartsche richting. De stijging van de opbrengst van alle belastingen tezamen van 1936 op 1937 is in hoofdzaak het gevolg van de hogere opbrengst van de opcenten op de dividend- en tantiëmbelasting. Ook van een aantal andere belastingen is de opbrengst gestegen onder den invloed van de devaluatie van den gulden op 28 September 1936. De stijging van de opbrengst der grondbelasting in hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen houdt verband met de verhooging dezer uitkeering van 35 tot 50 % der hoofdsom met inang van 1937. De stijging van 1937 tot 1939 komt in hoofdzaak voor rekening van de opcenten op de gemeentefondsbelasting, terwijl de groote daling van 1940

op 1941 in hoofdzaak het gevolg is van de vervanging van de opcenten op de gemeentefonds- en de vermogensbelasting door uitkeeringen uit het gemeentefonds.

Zoowel de opbrengst der belastingen als de winsten en retributies uit de gemeentelijke bedrijven zijn voor de grootere gemeenten naar verhouding van veel meer belang dan voor de kleinere. Voor alle gemeenten tezamen is de stijging van de opbrengst van de totale winsten en retributies der bedrijven van 1935 (f 66 miljoen) tot 1939 (f 71 miljoen) relatief sterker dan die van de opbrengst der belastingen (van f 163 miljoen tot f 171 miljoen). Per hoofd van de bevolking bedroeg de belastingopbrengst in 1939 f 19,61 en die van de winsten en retributies f 8,10. Met inbegrip van de belastingen, die gestort zijn in het gemeentefonds en het werkloosheidssubsidiefonds en die dus langs indirecten weg in de gemeentekas vloeien, is de opbrengst van alle belastingen over 1935 f 287 miljoen en over 1939 f 299 miljoen (per hoofd van de bevolking: f 34,15 en f 34,23). Van de afzonderlijk in de statistiek genoemde bedrijven vertoont de opbrengst der gasbedrijven in het hiervoor genoemde tijdvak een uitgesproken daling; de electriciteitsbedrijven leveren voorts de grootste opbrengst op, daarop volgen de waterleiding-, gas-, telefoon- en andere bedrijven.

Ten aanzien van de dividend- en tantiëmebelasting toont de statistiek in het bijzonder de groote conjunctuurgevoeligheid aan, blijkende uit de lage opbrengsten over 1935 en 1936 en de veel hogere over 1937, 1938 en 1939.

J. H. TEXTOR.

FAILLISEMENTSSTATISTIEK 1942.

De uitgave „Justitieele Statistiek en Faillissementsstatistiek over het jaar 1941”¹⁾ behelsde reeds eenige cijfers omtrent de faillissementen in 1942 en kondigde een Mededeeling met nadere voorloopige gegevens betreffende 1942 aan. De onlangs verschenen Mededeeling 128 lost die belofte in²⁾. De sterke daling in het aantal faillissementen, een verschijnsel, dat sedert 1935 was te constatareën; blijkt zich ook in 1942 te hebben voortgezet.

Over een eenigszins langere periode bezien, geeft de faillissementsstatistiek het volgende beeld: van 1920 tot en met 1924 een scherpe stijging van het aantal uitgesproken faillissementen, daarna tot en met 1930 een daling. Hiermede is de eerste phase na den wereldoorlog 1914—18 afgesloten; in 1931 zette een nieuwe stijging in, welke er toe leidde, dat van 1932 tot en met 1935 het aantal faillissementen per jaar zich voortdurend bewoog omstreeks de 4.300. De omslag komt voor dezen conjunctuurindex in 1936, in welk jaar een, nog geringe, daling begint, welke zich in de daarop volgende jaren in snel tempo voortzet.

Het jaar met het grootste aantal faillissementen, 1933, leverde 4.361 vonnissen van faillietverklaring, d.i. 53,3 per 100.000 inwoners op; 1941 daarentegen slechts 581, of 6,5 per 100.000 inwoners en 1942 kwam nog onder zijn voorganger met 396 faillietverklaringen of slechts 4,4 per 100.000 inwoners.

Berekent men een indexcijfer, waarbij het aantal uitgesproken faillissementen in 1930 op 100 wordt gesteld, dan vertoont deze index voor de sedertdien verlopen jaren het volgende beeld:

1930 = 100

1931	111,5	1937	99,8
1932	149,6	1938	80,6
1933	150,6	1939	68,3
1934	150,4	1940	39,1
1935	149,1	1941	20,1
1936	142,3	1942	13,7

¹⁾ „Justitieele Statistiek en Faillissementsstatistiek over het jaar 1941”, uitgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek, Afdeling gerechtelijke- en armenzorgstatistiek, Mededeeling 128; Februari 1943.

Uiteindelijk zal het cijfer over 1942 nog lager zijn dan hier vermeld is; in de Mededeeling n.l. zijn wel, in de cijfers over de vorige jaren niet medegedeld de faillissementen, die na verzet, hooger beroep of cassatie vernietigd zijn. In 1941 waren dit er niet minder dan 102 of 15 % van de 683.

Als mede-oorzaken voor de sterke daling in 1940 signaleert het „C.B.S.” enerzijds de door de tijdsomstandigheden vergrootte liquiditeit der bedrijven, anderzijds, dat de schuldeischers niet aanstonds tot het indienen van een faillissementsaanvraag besluiten. Voor deze laatste stelling vindt het steun in het percentage der faillissementen, dat door opheffing wegens gebrek aan baten eindigde: in de jaren 1930 t.e.m. 1939 schommelde dit percentage tusschen de 38,0 en de 46,9; in 1940 daalde het tot 34,3, in 1941 tot 29,7. Voor mij staat niet geheel vast, dat grotere lankmoedigheid der schuldeischers de oorzaak is van het verminderd percentage „opheffers”; de stijging van den prijs van gebruikte meubelen, waardoor de ± f 250, welke ter bestrijding van de faillissementskosten noodig zijn, in meer gevallen dan vroeger aanwezig zijn, zal daarbij ook wel een rol spelen. Van de 705 in 1941 afgewikkelde faillissementen, onder welke zich, wat de kleinste betreft, uiteraard in hoofdzaak faillissementen uitgesproken in 1940 en 1941 bevinden, konden niet minder dan 255 de f 500 aan baten nog niet halen. Het is de vraag, of dergelijke faillissementen de daaraan verbonden kosten en omslag wel rechtvaardigen; het actief van deze faillissementen gaat op aan boedelkosten en preferente (gewoonlijk: belasting-)schulden; in 1941 ontvingen de concurrente schuldeischers 0,7 % van hun pretenties tegen een totaal-generaal van 14,2 %. Veelal echter is een faillissement het eenige of het voor den schuldeischer goedkoopste middel om met zekerheid vast te stellen, dat op den debiteur geen verhaal bestaat. De door het „C.B.S.” vermoede grotere lankmoedigheid van schuldeischers, is niet in alle gevallen vrijwillig; het besluit tot bescherming van schuldenaren zal faillissementen voorkomen hebben; al is, blijkens Mededeeling 129 van het „C.B.S.”, de toepassing niet zeer frequent (in 1942 verleenden de rechtbanken 23 maal, de kantonrechters 48 maal uitstel; het aantal verlengingen was resp. 13 en 27), dan heeft het besluit toch zekere preventieve werking, doordat de schuldeischer, toepassing verwachtend, van rechtsmaatregelen afziet.

De voornaamste oorzaak voor de daling zal evenwel m.i. niet zoozeer aan de zijde der schuldeischers, als aan die der schuldenaren moeten worden gezocht. Het geringe aantal verzoeken om uitstel krachtens het besluit tot bescherming van schuldenaren — in totaal werden blijkens Mededeeling 129 in 1942 slechts 182 verzoekschriften (tegen 844 in 1941) tot uitstel of verlenging van reeds verleend uitstel ingediend — wijst in dezelfde richting.

Goederen worden vlot verkocht; oude voorraden gemakkelijk opgeruimd. Dit stelt de debiteuren in staat aan hun verplichtingen te voldoen. Het goederenverkeer is zeer ingekrompen, dit beperkt de gelegenheid debiteur te worden. Verhoogde liquiditeit en verminderde bedrijvigheid, twee facetten van de goederenschaarschte, leiden beide tot vermindering van het aantal gevallen, in welke verplichtingen worden aangegaan en niet nagekomen. Dit komt ook tot uitdrukking in het aantal verstekvonnissen, door kantonrechters in burgerlijke zaken gewezen, waaromtrent men de cijfers vindt in de reeds aangehaalde publicatie van het „C.B.S.”. Speciaal het aantal dezer vonnissen is te dezen aanzien leerzaam: in de verstekvonnissen van de rechtbanken schuilt steeds een groot aantal vonnissen op familierechtelijk terrein; de verstekvonnissen der kantonrechters daarentegen zijn, in het algemeen, in cassi. Het aantal dezer vonnissen daalde van 24.897 in 1932 geleidelijk tot 19.869 in 1939. De oorlogsjaren geven dan opeens een veel sterkere daling te zien en wel tot 15.491 in 1940 en 11.700 in 1941. Het cijfer voor 1942 is nog niet gepubliceerd. Zij het niet zoo sterk als uit de faillissementsstatistiek, blijkt ook uit deze cijfers een belangrijke verminde-

ring van het aantal gevallen, in welke rechtsmaatregelen tegen onwillige of onmachtige debiteuren uitgelokt worden.

Nu het absolute aantal faillissementen zoo gering is geworden, wordt het nagenoeg onmogelijk uit hun splitsing naar de bedrijven en beroepen nog conclusies te trekken. Uit het feit, dat in 1941 één en in 1942 geen faillissement in de groep fabricage van aardewerk, glas enz., daarentegen in de groep bewerking van diamant enz. in 1941 geen en in 1942 één faillissement werd uitgesproken, kan men niet afleiden, dat de aardewerkfabricage zich bijzonder gunstig, de diamantbewerking zich ongunstig ontwikkeld heeft. Bij zoo kleine aantallen, als waaruit het onderhavig statistisch materiaal bestaat, kan men ook aan het feit, dat de groep XX Hoofden en ondergeschikten in den warenhandel, welke in vroegere jaren een belangrijk grooter percentage aan faillieten opleverde, dan overeenkwam met haar percentage volgens de beroepstelling van 31 December 1930, thans onder dat percentage is gekomen, geen conclusie verbinden. Van de hiervoor genoemde factoren, welke in het algemeen een daling der faillissementen bewerkten, werkt de groote liquiditeit, als gevolg van verkleinden omzet en uitverkoop van oude voorraden, in het bijzonder ten aanzien van deze groep, al was ook vóór 1940 reeds een geleidelijke verbetering waarneembaar. Of en in hoeverre deze verbetering mede aan de werking van de Vestigingswet, Kleinbedrijf en de door deze geëischte vak-kennis en credietwaardigheid is toe te schrijven, is niet na te gaan, omdat een onderverdeling over de verschillende handelsbedrijven ontbreekt.

Mr A. SCHADEE.

RANTSOENEERING ALS MIDDEL TOT EEN JUISTE VOEDSELVOORZIENING IN OORLOGSTIJD.

De levensmiddelenvoorziening in oorlogstijd spreekt voor den verbruiker het meest, waar zij zich manifesteert in de grootte van het rantsoen en het aantal der gerantsoeneerde artikelen. Hoe de verdeling tot stand komt, mag hem uiteraard belang inboezemen, in eerste instantie kan het hem onverschillig laten, wat er aan voorafgaat¹⁾. In deze mentaliteit is in vergelijking met de periode 1914—1918 een verandering ten goede gekomen, want de belangstelling van het publiek voor de interne aangelegenheden van de rantsoeneering is tegenwoordig zeker grooter, dan in den vorigen wereldoorlog het geval was. Dit houdt o.m. verband met het feit, dat de economische problemen in het algemeen meer de aandacht van het publiek hebben. Het is de pers- en radiovoorziening, welke daaraan voor een belangrijk deel debet is. De opvoeding van de groote massa — ook het onderling verkeer — heeft zich in het afgelopen tijdsbestek sterk ontwikkeld en is in vergelijking met 25 jaar geleden veel intensiever; de resultaten ervan zijn niet uitgebleven: het begrip voor de moeilijkheden, waarmee de Overheid te kampen heeft, is grooter dan eertijds. Het publiek „leeft” veel meer mee. Het is echter ten aanzien van de rantsoeneering — en dat mag men bij de beoordeeling van een en ander zeker niet uit het oog verliezen — het gecentraliseerde systeem van de voedselvoorziening, dat daartoe bovendien veel meer gelegenheid biedt dan in 1914, toen — zooals uit de vorige artikelen over de voedselvoorziening is gebleken²⁾ — het gedecentraliseerde stelsel de overzichtelijkheid en het begrip van de gevoerde politiek niet bevorderde.

Bij een vergelijking van het huidige voorzieningsniveau met dat uit den eersten wereldoorlog, moet men met eenige omstandigheden rekening houden, welke zich toenmaals in geheel andere nuances voordeden. Zoo is de rantsoeneering

van brood destijds betrekkelijk laat begonnen. Het brood — het eerste gerantsoeneerde artikel in den vorigen wereldoorlog — kwam pas in Februari 1917 in „distributie”³⁾. In een aantal andere gevallen was de aanvoer van het artikel al eenigen tijd gestoord, vóórdat de Overheid tot rantsoeneering overging. In de huidige oorlogsjaren is de Overheid daarentegen meermalen reeds *bij voorbaat* tot rantsoeneering overgegaan, ook al maakte de voorraadpositie zulks niet direct noodzakelijk. Men denke aan de suiker, die in 1939 op de bon kwam: een maatregel van wijs beleid, waarvan de waarde pas later tot het publiek is doorgedrongen. Op die manier is het immers mogelijk om over een veel langere periode een billijke verdeling der aanwezige voorraden te doen geschieden.

Een uniform plan.

Ook het feit, dat de distributie thans op een uniforme leest is geschoeid en gecentraliseerd is, laat de voordeelen ervan uitkomen boven die van het gedecentraliseerde systeem van 1914—1918. Plaatselijke afwijkingen doen zich thans veel minder voor dan in de vorige periode; toen het geen uitzondering bleek te zijn, wanneer in de eene gemeente het rantsoen vleesch hooger of lager was dan elders, of rijst werd verstrekt om het aardappelenkort aan te vullen, terwijl hiervan in andere plaatsen in het geheel geen sprake was⁴⁾. In één gemeente kwam het zelfs voor, dat de toenmalige burgemeester met den gemeentesecretaris en de directie van een zuivelfabriek afsprak de door de Overheid ingestelde melkrantsoeneering niet uit te voeren⁵⁾.

In den eersten tijd van de rantsoeneering gold verder het beginsel, dat hetgeen in iedere gemeente van de ontvangen hoeveelheden overbleef (doordat niet iedereen zijn volle rantsoen had opgenomen) in een volgende periode in die gemeenten boven het gestelde rantsoen mocht worden uitgegeven. Daardoor kon het voorkomen, dat op hetzelfde tijdstip de eene gemeente bijv. zes kilogram aardappelen per hoofd en per week distribueerde, terwijl de andere gemeente niet meer dan het afgekondigde rijksrantsoen van drie kilogram gaf. Pas *tegen het einde van 1918* kwam er een circulaire van den minister, waarin deze voorschreef, dat in geen enkele gemeente grotere hoeveelheden mochten worden gedistribueerd dan de door hem bepaalde rantsoenen. Opmerkelijk is verder, dat de distributie van bak- en braadvet in de vorige oorlogperiode pas in Maart 1917 begon en boter eerst in Juni 1918 werd gerantsoeneerd, dus bijna vier jaar na het begin van den oorlog, terwijl zulks thans reeds binnen een jaar het geval was (Juli 1940). Wat de haverhout betreft, getuigt de vorige distributieperiode van een gunstiger beeld, daar pas na vier jaar (1918) de verkoop geleidelijk werd gestaakt, terwijl dit artikel thans na een veel kortere periode niet meer algemeen verkrijgbaar werd gesteld.

Ziekenrantsoenen.

In dit verband moet de ziekenrantsoenregeling worden aangestipt, waarmee de volksgezondheid nauw verband houdt, en dan kan men zich afvragen of de huidige regeling niet van een voorzigtiger politiek getuigt.

Het tegenwoordige systeem van de ziekenrantsoenregeling is gebaseerd op het instituut van den vertrouwensarts, die de aanvragen van doktoren om extra voeding voor hun patiënten, aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpt. Deze regeling werkt bevrugend en op deze wijze komt de extra voeding ook werkelijk ten goede aan degenen, die haar het eerst behoeven. In 1914—1918 werd

¹⁾ ibidem, „E.-S. B.” van 18 November jl., blz. 514.

²⁾ ibidem.

³⁾ Zie „Eindverslag als bedoeld bij art. 15 der Crisis-Enquête 1918 van de Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 11 October 1919, No. 559, tot het instellen van een onderzoek naar hetgeen tijdens den toestand van oorlogsgevaar heeft plaatsgevonden terzake van de voorziening van het land met levensbehoeften, enz.”, 1922, blz. 220.

¹⁾ Hierover zie men het artikel van T. Gulden: „Statistische mogelijkheden der distributie-administratie” in „E.-S.B.” van 10 Februari 1943.

²⁾ Zie mijn „Levensmiddelenvoorziening in oorlogstijd”, in „E.-S.B.” van 18 November jl. en volgende nummers.

daarmee nogal ruim omgesprongen. De afgifte van aanvragen voor extra rantsoenen was zonder nadere controle aan de huisartsen overgelaten. Het ontbrak hun daarbij de eerste plaats aan vergelijkingsmateriaal, waarover de vertrouwensarts van thans wel de beschikking heeft. Bij hem komen immers de opgaven van een geheel district binnen. In 1914—1918 bestond er feitelijk geen rem voor de artsen. Een hoogste beslissende instantie is in zulke gevallen onmisbaar, ten eerste omdat de huisarts het geheel van de voorkomende gevallen — aantal, aard, duur — niet kan overzien, ten tweede omdat slechts één instantie in staat is een regeling in alle opzichten gelijkelijk naar noodzaak en billijkheid te beoordeelen. Zoo'n instantie bezitten wij thans in een speciaal daarvoor in het leven geroepen medische adviescommissie als beroepsinstantie, wanneer de huisarts het niet eens is met de beslissing van den vertrouwensarts. De inspecteur van de volksgezondheid maakt deel uit van die commissie.

Een vergelijkend overzicht.

Zonder direct een oordeel te vellen over het resultaat van de thans geldende maatregelen in vergelijking met die uit de vorige oorlogsperiode, mag in het algemeen wel worden geconstateerd, dat de wijze, waarop de voedselvoorziening ter hand is genomen, in den huidige tijd beter is dan die van 1914—1918. Men zou, oppervlakkig redeneerend en het verschil in den duur van den oorlog in de rekening betreffend, dus ook hogere rantsoenen moeten hebben dan eertijds. Een vergelijkend overzicht doet zien, dat dit inderdaad in enkele gevallen zoo is, doch dat in andere gevallen met heel wat minder genoegen moet worden genomen. De geheel andere omstandigheden, waarin Nederland thans verkeert — 1914: mobilisatie; 1940: oorlog — spreken daarbij natuurlijk een woord mee.

Vergelijkend overzicht der rantsoenen in 1914—1918, en 1939—1942, in grammen per week per hoofd.

(n.g. = niet gerantsoeneerd)	1/7 1918	11/11 1918	11/11 1941	1/7 1942	11/11 1942	21/2 1943
Brood	1400	1400	1800	1800	1800	1800
Aardappelen	4000	4000	3500	2500	4000	4000
Vleesch	100	150	300	250	300	200 ¹⁾
Boter en vet	250	175	184	175	145	135
Rijst	nihil	nihil	nihil	nihil	nihil	nihil
Havermout (gort)	37,5	50	62,5	62,5	31,25	62,50
Peulvruchten	312,5	100	nihil	62,5	31,25	62,50
Kaas	150	125	100	125	75	75
Suiker	n.g.	250	250	250	250	250

¹⁾ Per 22/3 1943 verlaagd tot 125 gram.

²⁾ per 4 weken kan bovendien naar verkiezing nog 250 gr. suiker i.p.v. 500 gram jam worden gekocht.

De gezondheidstoestand.

In een geschrift uit 1920 wordt van bevoegde zijde medegedeeld ⁶⁾, dat het niet te ontkennen is, dat tijdens de laatste jaren van den oorlog verschijnselen van ondervoeding zijn voorgekomen, als uiting, waarvan gewezen wordt op de toeneming van tuberculose in de jaren 1918 en 1919. Tot hongerlijden, een inzinking van de volkskracht op groote schaal, is het in dien tijd echter, gelukkig, niet gekomen. Ook van andere zijde is destijds naar voren gebracht, dat ondervoeding als eenigszins algemeen verschijnsel in de vorige mobilisatieperiode niet heeft plaats gehad. De sterftecijfers, welke alleen in enkele maanden, waarin de griep vele offers vroeg, onrustbarend omhoog liepen, voert men als het beste bewijs daarvan aan ⁷⁾.

In welke mate de moeilijke voedselvoorziening thans de volksgezondheid schaadt, kan met cijfers nog niet worden weergegeven. Er is een lichte stijging van de sterfte aan t.b.c. geconstateerd, doch wat hiervan de oorzaak is, kan

⁶⁾ Zie Mr. G. G. Pikelbaring: „De gemeente (in het bijzonder de gemeente Utrecht) en de distributie van goederen in de jaren 1914—1920”, in *Economisch Historisch Jaarboek*, 1920, dl. VI, blz. 125.

⁷⁾ Zie Prof. Dr. H. Brugmans: „Nederland in den oorlogstijd”, 1920, blz. 189.

nog niet met beslistheid worden gezegd. De stijging begon reeds op een tijd — kort na de Meidagen van 1940 — toen er van een mindere voeding geen sprake was. Bij de beoordeeling van het sterftecijfer zal men dan ook zeer wel den psychischen invloed van den oorlog op de patiënten niet uit het oog mogen verliezen. Zoo kan ook nog geen juist antwoord worden gegeven op de vraag, of er hier en daar ondervoeding bestaat, daar het onderzoek — dat op uitgebreide schaal geschiedt, — nog gaande is en het vraagstuk, tengevolge van zeer vele nevenfactoren, veelomvattend is ⁸⁾. Wel kan worden gezegd, dat alles in het werk wordt gesteld om den gezondheidstoestand op een zoo hoog mogelijk peil te houden. Het toezicht van den Keuringsdienst van Waren en den Vleeschkeuringsdienst is daarbij van groote betekenis gebleken en heeft — hoezeer ook de samenstelling van sommige producten verandering moest ondergaan wegens het ontbreken van bepaalde grondstoffen — niets aan waarde ingeboet, waar het er om gaat het Nederlandsche volk te vrijwaren voor minderwaardige voedingsartikelen.

Taak van den Voedingsraad.

Zoals vanzelf spreekt, is dit toezicht niet voldoende om te voorkomen, dat de voeding, wat de voedingswaarde betreft, achteruitgaat. Van niet minder groote betekenis is daarom de arbeid van den Voedingsraad, als onderdeel van den in 1916 opgerichten Gezondheidsraad, welke toen al een bewijs vormde van het juiste inzicht der Regeering om zich deskundig te laten voorlichten op het gebied der volksgezondheid en de wijze, waarop deze kan worden bevorderd. De Voedingsraad bestrijkt daarvan het onderdeel, dat gevormd wordt door den voedingstoestand van het Nederlandsche volk, en geeft advies over alle maatregelen, welke met de volksvoeding verband houden; zooals doelmatige samenstelling van de massavoeding (centrale keukens, koloniehuisen, kampen, gestichten, gevangnissen). Ook bereidde deze Voedingsraad de ziekenvoeding voor. Tenslotte is er het Voorlichtingsbureau van den Voedingsraad als apparaat ter voorlichting van het publiek door middel van de pers, tentoonstellingen, enz., hoe men met de ter beschikking staande ingrediënten op de besté wijze zooveel mogelijk profijt van de rantsoenen kan trekken.

In vergelijking met 1914—1918 kan men thans dus wel zeggen, dat men, niet zonder goede resultaten, gebruik heeft gemaakt van de eertijds opgedane ervaringen. Het is thans nog niet het oogenblik om een definitief oordeel uit te spreken over de resultaten van de voedselvoorzieningsorganisatie in deze tweede oorlogsperiode, doch wel kan reeds nu worden geconstateerd, dat die organisatie als zoodanig in het recente verleden veel waardevol werk heeft gepresteerd ⁹⁾.

JAN D. REMPT.

⁸⁾ Cf. „De gezondheid van het Nederlandsche volk in oorlogstijd” (interview met Dr. C. Banning, hoofdinspecteur van de volksgezondheid) door Jan D. Rempt, in „Nederlandsch Studieblad”, 5e jg., no. 5, blz. 103.

⁹⁾ Behalve in de hierboven aangehaalde literatuur vindt men belangwekkende gegevens over de distributie en de levensmiddelenvoorziening in oorlogstijd in de volgende publicaties: „Economisch-Statistische Berichten”, jg. 1917, 1918 en 1919; „De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging in Nederland” door Jan Oudegeest (1932); „Regeeringsmaatregelen op het gebied der veevoedervoorziening 1914—1921” door P. N. Boekel in het „Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad” van 10 en 17 November, 1939; „In de keuken van den distributiedienst” door Jan D. Rempt in „Het Moderne Bedrijfsleven” van 15 October, 1941; „In Uw belang!” en door het Dept. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart uitgegeven overzicht van de distributie en wat daarmee samenhangt, 1942; „Distributiebeleid” door Mr. D. H. Peereboom Voller in de serie „Verkenningen”, 1942; „Winkelier en Verbruiker” in de serie „Boelende Statistiek”, 1942; „Werking, uitvoering en handhaving van de Distributiewet” in „Economische Voorlichting”, 28 November 1941; „Rationeële broodvoorziening in Nederland” diss. door Dr. G. M. H. J. Verhagen, 1942. Deze opsomming is uiteraard onvolledig.

DE NEDERLANDSCHE KAPITAALMARKT IN 1942.

De Nederlandsche kapitaalmarkt heeft in 1942 in groote lijnen hetzelfde beeld te zien gegeven als in het jaar 1941¹⁾. De vaststelling van deze overeenkomst tusschen beide jaren is stellig geen openbaring. Immers de factoren, die in 1941 hun invloed hebben doen gelden, oefenden gedurende het afgelopen jaar in nog versterkte mate hun werking op de kapitaalmarkt uit. De oorlogsomstandigheden, die de investering in het bedrijfsleven voor andere dan oorlogsdoeleinden nog verder den pas afsneden en daartegenover ongekende credietbehoeften bij den Staat deden ontstaan, gaven aan de kapitaalmarkt hetzelfde eenzijdige aspect, waardoor deze in de beide vorige oorlogsjaren werd gekenmerkt.

Tabel I. Emissies, in millioenen guldens.

	Totaal nieuw kap. + Conversies		Nieuw kapitaal		Conversies		Nederl. en Koloniën		Buitenland		Aandeelen		Obligatiën	
	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal	Totaal	In pCt. van tot. nieuw kapitaal
1925	516	297	219	175	59	122	41	64	28	233	78	233	78	
1926	899	470	429	196	42	274	58	73	16	397	84	397	84	
1927	540	494	46	153	32	336	68	93	19	401	81	401	81	
1928	715	667	48	364	55	303	45	338	51	329	49	329	49	
1929	544	460	84	327	71	133	29	287	62	173	38	173	38	
1930	662	598	64	349	58	249	42	29	5	569	95	569	95	
1931	807	336	474	292	88	41	12	11	3	322	97	322	97	
1932	719	439	280	415	95	24	5	0,7	0,2	438,5	99,8	438,5	99,8	
1933	584	362	222	353	98	9	2	2	0,6	360	99,4	360	99,4	
1934	2.243	363	1.880	363	100	—	—	17	4,7	345	95,3	345	95,3	
1935	241	65	176	65	100	—	—	3	4,6	62	95,4	62	95,4	
1936	331	250	81	250	99,9	0,3	0,1	3	1,2	247	98,8	247	98,8	
1937	2.376	125	2.251	116	92,8	9	7,2	51	40,3	74	59,2	74	59,2	
1938	1.457	150	1.306	118	78,2	32	21,8	29	19,1	121	80,9	121	80,9	
1939	475	402	73	363	90,3	39	9,7	20	5	382	95	382	95	
1940	301	301	—	301	100	—	—	1,1	0,4	300	99,6	300	99,6	
1941	1.002	1.002	—	1.002	100	—	—	13	1,3	989	98,7	989	98,7	
1942	1.010	1.006	4	1.006	100	—	—	8	0,8	998	99,2	998	99,2	

¹⁾ De cijfers betreffende 1941 wijken eenigszins af van de in het nummer van 11 Februari 1942 vermelde getallen. Deze zijn n.l. verminderd met de introducties, die — bij nader inzien ten onrechte — daarin waren opgenomen.

Bezien wij bovenstaande tabel, dan blijkt uit de kolom der in totaal geplaatste emissies (totaal nieuw kapitaal plus conversies), dat de omzet van de emissiemarkt in 1942 vrijwel overeenstemt met die in 1941. De staatsleening ter reële grootte van f 995 miljoen nam, bijna 99% van het geheele opgenomen bedrag — f 1.010 miljoen — in beslag, hetgeen dus weinig afwijkt van het aandeel, dat de staatsleeningen 1941 in het totaal gemeentende kapitaal hadden.

Het nieuw opgenomen kapitaal kwam met f 1.006 miljoen nog f 4 miljoen boven het topcijfer van 1941, dat de voordien geregistreerde cijfers in zeer aanzienlijke mate overtrof.

Een verschil met voorgaande jaren is het feit, dat in 1942 voor een bedrag van f 4 miljoen is geconverteerd. Een verschijnsel, dat des te opmerkelijker is, omdat conversies sedert het eerste kwartaal van 1939 niet meer hadden plaats gevonden. In dit verschijnsel weerspiegelt zich o.m. de daling van de rente, welke in het afgelopen jaar heeft plaats gehad.

In ons overzicht van de kapitaalmarkt in 1941 schreven wij het ontbreken van conversies in Nederland, tegenover een vrij groote bedrijvigheid op dit gebied in verschillende andere landen, toe aan het feit, dat de rente hier te lande reeds een relatief laag peil had bereikt. Op den duur kon deze omstandigheid, bij een steeds toenemend gebrek aan beleggingsmogelijkheden, een verdere daling van het renteniveau natuurlijk niet verhinderen. De rentedaling, die nu in 1942 heeft plaats gevonden, komt niet tot uitdrukking in den intrestvoet van overheidsleeningen,

¹⁾ Voor het jaaroverzicht 1941, zie „E.-S. B.” van 11 Februari 1942, blz. 70 e.v.

pandbrieven en hypotheeken. Dit is, zooals bekend, een gevolg van de rentepolitiek van de Overheid, die de rente van overheidsleeningen en pandbrieven op 3½% en die van hypotheeken — tot behoud van een voldoende marge voor de hypotheekbanken — op 4% heeft gestabiliseerd. Wel komt de rentedaling tot uiting in de conversies en emissies van leeningen van kerkelijke en liefdadige instellingen tegen 3½% en van industriële ondernemingen tegen een rentevoet van 4%²⁾ en in den allerlaatsten tijd eveneens zelfs tegen 3½%³⁾.

Wij zien nu dus het merkwaardige verschijnsel, dat de reële rente van leeningen met normaliter een verschillend risicokarakter op dezelfde hoogte ligt. De verklaring van dit feit moet, behalve in de bovengenoemde omstandigheid, dat de daling van de netto-rente zich niet ten volle kan uiten, worden gezocht in factoren, die tot een overschatting van het risico van staatsleeningen en/of een onderschatting van het risico van andere leeningen hebben geleid, zoodat het risico geacht wordt voor alle leeningen ongeveer gelijk te zijn.

Dit geschiedt echter op grond van motieven, die de Overheid in andere onderdelen van haar economische politiek — bijvoorbeeld ten aanzien van de koersvorming van aandelen — niet heeft aanvaard. Het zou dus geheel in de lijn van deze politiek liggen, wanneer men, in plaats van één minimum-rente van 3½% vast te stellen, de rentevoeten gediscrimineerd had naar de mate van risico, die op grond van rationele motieven aan de verschillende categorieën obligatieleeningen inhaerent moeten worden geacht.

Dat dit niet is gebeurd, vindt wellicht in het volgende zijn verklaring. Sommigen meenen, dat het optreden van een geleid economisch stelsel, uitschakeling van alle risico's in het economisch leven zou beteekenen. Wij kunnen deze meening echter niet ten volle deelen. Weliswaar tendert de ordening van het economisch leven naar één afneming van de risico's, doch algeheele vermindering van onjuiste investeringen is een desideratum, dat eerst door een uiterst geperfectionneerd orderingsapparaat en een intense kennis van de kwantitatieve en vooral ook van de kwalitatieve vraagfactoren zou kunnen worden benaderd. Dat wij van dit stadium — al is een goede vooruitgang te constateeren — nog ver verwijderd zijn, is aan ieder, die zich in deze problemen eenigszins heeft verdiept, bekend. De veelvormigheid van de (bruto-)rente is dan ook een verschijnsel, dat de leiders van het economisch leven althans in haar huidige ontwikkelingsperiode niet kunnen veronachtzamen.

Ontkend kan niet worden, dat een totale beheersching van „de” rente, die rekening houdt met de mate van risico der verschillende leeningen, een moeilijke taak is. Een benaderende oplossing zou men wellicht kunnen vinden door de rente van 3½%, die men volgens uitlatingen van den Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken als minimum voor overheidsleeningen heeft aanvaard⁴⁾, voor diverse andere soorten leeningen te verhoogen met een in vorige jaren ten opzichte van deze leeningen geldend verschil in risicopremie, welke uit de toen heerschende rentevoeten kan worden afgeleid.

De bespreking van tabel I voortzettend, merken wij op, dat de obligatiën met 99,2% van het totaal geëmitteerde kapitaal ook in 1942 weer een overheerschende plaats hebben ingenomen. De obligatiën bedroegen nog

¹⁾ N.V. Fabriek van Electr. Apparaten v/h F. Hazemeyer & Co. plaatste in Februari 1942 een 4% leening, groot f 800.000 met een uitgiftekoers van 100.

²⁾ De Coöp. Vlasfabriek Dinteloord emitteerde in Januari jl. een 3½% obligatieleening van f 700.000 à 100%.

³⁾ De N.V. Lever's Zeepmaatschappij kondigde onlangs de conversie aan van de 4½% obligatieleening, per rest groot f 9.000.000, in een 3½% leening. De Oranje-Nassaumijnen converteren haar 4% leening ad ca. f 20 miljoen eveneens in een 3½% leening.

⁴⁾ „Sociale en Economische Kroniek”, Augustus 1942, blz. 4. De vraag, in hoeverre de Overheid op gunstiger voorwaarden zou kunnen leenen, is hierdoor dus niet relevant.

Tabel III.

Overzicht van de industriële emissies in 1942.

Onderneming.	Doel van de emissie.	Grootte van de emissie.		
		Nom.	Koers	Reël
Machinefabriek „Breda" v/h Backer & Rueb..	Aflossing onderh. leening en verbetering; outillage werkplaats	350.000	112½	393.750
Fabriek van Electr. App. v/h Hazemeyer & Co.	Conversie 6 % oblig. leening en versterking bedrijfsmiddelen	800.000	100	800.000
Houthandel v/h Bontekoning & Aukes.....	Onbekend. Waarschijnlijk aflossing bankschuld en versterking liquide middelen	771.000	boven pari	onbekend.
Arnhemse Stoomsleephelling Mij.	Verbetering outillage van werf en machinefabriek	95.000	100	95.000
Ned. Instrumenten en Electr. App.fabr. „Nicaaf" Kon. Ned. Grofmederij	Onbekend	83.000	100	83.000
De Wit's Textiel Nijverheid	Aflossing oblig. schuld en vergroting bedrijfskapitaal	490.000	140	686.000
Metaalbedrijf Rademakers	Versterking van de liquide middelen	393.000	115	451.950
Nederlandsche Kabelfabriek	Aflossing oblig. leening en vergroting vaste installaties	250.000	140	350.000
Vereenigde Nederlandsche Rubberfabrieken....	Versterking van de liquide middelen	2.800.000	150	4.200.000
Machinefabriek Du Croo & Brauns	Uitbreiding vaste installaties voor verwerking kunstrubber	493.600	100?	493.600?
IJzer-, metaal- en tempergieterij v/h B. Ubink & Co.	Versterking liquide middelen	300.000	123	369.000
	Versterking liquide middelen	165.000	140	231.000

f 9 miljoen meer dan in 1941, terwijl de aandeelenemissies f 5 miljoen minder beliepen.

Buitenlandsche emissies en emissies ten behoeve van Nederlandsch-Indië kwamen om voor de hand liggende redenen ook in 1942 niet voor.

Industriële emissies.

Blijkens het hiervolgende overzicht der emissies ten behoeve van industriële ondernemingen had de kapitaalbehoefte van deze groep in 1942, hoewel deze geringer is geweest dan in 1941, voor de huidige omstandigheden, nog een vrij grooten omvang. De afnemering van de industriële emissies tegenover 1941 zal overigens, in het licht van den toenemenden druk van den oorlog op het economisch leven, geen verwondering baren.

Tabel II. Emissies ten behoeve van industriële ondernemingen.

Jaar	in f 1.000.000	Jaar	in f 1.000.000
1925	78,2	1934	0,3
1926	163,4	1935	0,3
1927	93,0	1936	3,1
1928	221,7	1937	8,0
1929	252,0	1938	14,3
1930	75,7	1939	12,3
1931	6,6	1940	1,1
1932	0,7	1941 *)	13,3
1933	—	1942	8,8

Evenals in onze beschouwingen over de Nederlandsche kapitaalmarkt in 1941 is geschied, zullen wij de industriële emissies nader ontleden, waarbij wij zullen nagaan, welk karakter de verschillende emissies droegen en ten behoeve van welke-bedrijfstakken nieuw kapitaal werd opgenomen. In tabel III zijn de emitteerende ondernemingen met het doel en de grootte der emissies in chronologische volgorde opgenomen.

Uit deze tabel blijkt, dat het aantal ondernemingen, dat als vrager ter kapitaalmarkt verscheen, 12 bedroeg, terwijl in 1941 20 industriële ondernemingen een emissie plaatsten. De kapitaal-behoevende ondernemingen behoorden, evenals in 1941, bijna uitsluitend tot één enkel bedrijfstak, de metaalindustrie.

De gegevens uit dit overzicht zijn in onderstaande tabel IV samengevat en gegroepeerd naar het doel der kapitaalvergrotingen.

Tabel IV. Doel van de industriële emissies in 1942.

	in guldens	in pCt.
Versterking van de liquide middelen	f 5.671.950	64,4
Aflossing onderhandsche leeningen en obligatieleningen	- 1.911.500	22,6
Uitbreiding van de vaste activa	- 831.750	9,2
Versterking van het bedrijfskapitaal	- 325.500	3,7
Onbekend	- 83.000	0,1
Totaal	f 8.823.700	100,0

Opvallend is het vrij groote percentage van het geëmitteerde bedrag, dat voor aflossing van onderhandsche en obligatieleningen was bestemd. De vaak zeer gun-

*) Zie noot 1 bij tabel I.

stige emissievoorwaarden, die de betreffende ondernemingen in de huidige omstandigheden konden bedingen — getuige de soms hooge agio's, waarmede aandeelen werden geplaatst —, maakten deze aflossingen aantrekkelijk.

In dit verband valt het evenmin te verwonderen, dat een zeer groot bedrag voor de versterking van de liquide middelen werd aangetrokken. Het streven van verschillende ondernemingen, die niet voldoende kas voor de jaren na den oorlog bezitten, nu reeds voor de beschikking over de benodigde vlottende middelen zorg te dragen, wordt eenige malen uitdrukkelijk in de emissieprospectussen uitgesproken. Bij één onderneming was volgens het prospectus de aantrekking van liquide middelen door hooge belastingen noodzakelijk geworden, terwijl bij eenige andere ondernemingen — al werd dit niet met zooveel woorden gezegd — deze factor de grootte der emissie wel mede zal hebben bepaald.

Het bedrag, dat voor expansie in engen zin, voor investering in vaste activa, werd aangetrokken, was aanzienlijk kleiner dan in 1941. Tegenover ruim f 6 miljoen in 1941 werd voor uitbreiding van vast kapitaal in het afgelopen jaar slechts f 831.750 geplaatst. Overigens moet worden opgemerkt, dat eenige voorzichtigheid bij de interpretatie van de gegeven cijfers gewenscht is. Immers de expansie kan zich even goed uiten in de aantrekking van liquide middelen, wanneer deze uit tijdelijk beschikbare middelen of ten koste van de liquiditeit van de onderneming is gefinancierd. Tabel IV geeft dan ook een idee omtrent het moment, waarop de betreffende ondernemingen tijdens de uitbreiding tot emissies zijn overgegaan. Dat dit tijdstip en in verband met de gunstige emissie-omstandigheden en met het oog op het tijdig paraat zijn voor de hervatting van de normale werkzaamheden na den oorlog, thans waarschijnlijk niet slecht gekozen is, brachten wij hierboven reeds tot uitdrukking.

P. L. VAN DER VELDEN.

AANTEKENINGEN.

DE INTERNATIONALE HANDEL IN MAIS.

Van alle graansoorten heeft, na de tarwe, mais de grootste beteekenis voor den wereldhandel. Van den totalen maïsoogst der wereld kwam in de jaren 1934—1938 gemiddeld 8 à 10 % voor den internationalen handel beschikbaar. In 1939 nam dit percentage af tot 5 % en in 1940 tot 3,8 %. Wat den tarweoogst van alle landen tezamen betreft, hierin had de handel tusschen de Staten onderling steeds een grooter aandeel, nl. doorgaans van 13—14 %.

De jaarlijks in den wereldhandel verhandelde hoeveelheid maïs schommelde in den tijd van 1929—1938 tusschen de 8,5 en 13,1 miljoen ton. In tegenstelling tot den uitvoer van andere belangrijke agrarische producten, domineert

bij den uitvoer van maïs één enkel land, namelijk Argentinië, dat normaliter twee-derde van de hoeveelheid maïs, welke internationaal wordt verhandeld, levert. Deze uitvoer vindt voornamelijk plaats via de havens van Buenos Aires en Rosario. In overeenstemming met de uitbreiding van de Argentijnsche maïsveelt naar het Noorden en het Westen, verkrijgt Rosario een steeds grootere beteekenis, terwijl het aandeel van Buenos Aires in den uitvoer vermindert. In Argentinië bedroeg de oppervlakte, benut voor den verbouw van maïs, in de oogstjaren 1934/35 tot 1939/40 gemiddeld 6,5 miljoen ha, waarvan 85 % gelegen was in de drie Staten Buenos Aires, Santa Fé en Córdoba.

Tot 1937 volgde, na Argentinië als voornaamste, Roemenië als tweede uitvoerland van maïs. Het had reeds in het decennium 1921—'30 den export van de Vereenigde Staten overtroffen, die van 1931—'40 zelfs gedurende verschillende jaren moesten importeeren. In goede oogstjaren zijn de Vereenigde Staten een uitvoerland van groote beteekenis, doch bij een slechten oogst daarentegen één der grootste afnemers van maïs; zoo waren zij bijv. in 1937 genoodzaakt 2 miljoen ton maïs uit Argentinië in te voeren, maar konden in het volgende jaar — hetgeen een goed maïsjaar was — 3,5 miljoen ton naar Europa uitvoeren en ook de beide daaropvolgende jaren leverden wederom een uitvoeroverschot op. Gedurende eenige jaren was Joegoslavië een, in den Europeeschen tusschenhandel, belangrijk exportland voor maïs, doch de oorlog heeft daar een sterken achteruitgang teweeg gebracht. Waarschijnlijk echter zal de maïsbouw in de toekomst ook onder de nieuwe verhoudingen een groote beteekenis hebben.

In Europa worden ook uit Hongarije en Bulgarije kleine hoeveelheden maïs uitgevoerd. In de Sowjet-Unie werden van 1934—'38 gemiddeld ruim 3 miljoen ha maïs verbouwd (ter vergelijking diene, dat Roemenië in 1939 3,6 miljoen ha met maïs had beplant). De voornaamste maïsgebieden van de Sowjet-Unie zijn de Oekraïne (1,2 miljoen ha) en Noord-Kaukasië (1,1 miljoen ha). De uitvoer van Rusland was na den eersten wereldoorlog van weinig beteekenis.

Een aanzienlijken export van maïs hadden, in de laatste jaren voor den huidige oorlog, Indo-China en de Zuid-Afrikaansche Unie.

Aan den maïsexport namen in de laatste jaren voornamelijk de in de navolgende tabel genoemde landen deel.

In verband met de transportbelemmeringen tengevolge van den oorlog, gedeeltelijk ook doordat de respectieve legers het meerendeel der arbeidskrachten voor den militairen dienst opeischten, zijn de uitgevoerde hoeveelheden maïs in 1941 en 1942 sterk teruggelopen. Betrouw-

	1938	1939	1940
	uitvoer in duizenden tonnen.		
Argentinië	2.642	3.196	1.877
Vereenigde Staten	3.747	816	973
Roemenië	242	506	568
Voormalig Joegoslavië	468	93	—
Indo-China	548	450	—
Zuid-Afrikaansche Unie	201	646	495

bare cijfers over dien tijd staan echter niet ter beschikking.

Met uitzondering van Roemenië, het voormalige Joegoslavië, Hongarije en Bulgarije, wordt gewoonlijk door alle Europeesche landen maïs ingevoerd. Het grootste deel daarvan vindt zijn afzetgebied in Noord-Europa, met name in Engeland, Duitschland, Nederland, België, Denemarken en Ierland. Frankrijk neemt in normale omstandigheden eveneens een groot kwantum maïs af. De invoergrafiek voor Duitschland vertoont tot 1936 een sterk dalende curve, welke in 1937 plotseling omsloeg en over dat jaar en het volgende een stijgende lijn vormde.

De hoeveelheid maïs, welke jaarlijks internationaal verhandeld wordt, wijzigt zich voortdurend; zij is ten eerste afhankelijk van het aanbod op de wereldmarkt, doch staat tevens merkbaar onder invloed van den uitvoer van andere graansoorten, en wel voornamelijk van haver en gerst, die in de eerste plaats in aanmerking komen ter vervanging van maïs als veevoeder. De Zuid-Europeesche Staten, voor welke maïs in den vorm van pap of brood een essentieel bestanddeel van het volksvoedsel uitmaakt, nemen aan den invoer bijna of in het geheel geen deel. Zij verbouwen de benodigde hoeveelheden van dit voedingsmiddel zelf. In Italië werd na den mislukten tarweoogst van 1940—'41 wettelijk verordend, dat het broodmeel voor een zeker percentage uit maïsmeel moest bestaan. In de Balkanlanden, de Beneden-Donaulanden en Zuid-Rusland is maïs als voedingsmiddel bijna even gebruikelijk als in Italië. En in het overige deel van Midden-Europa wordt de maïs steeds meer als zoodanig gebruikt.

MAANDCIJFERS.

RECAPITULATIE VAN EMISSIES GEDURENDE DE EERSTE TWEE MAANDEN VAN 1943.

Maand	Nieuw kapitaal.		Totaal
	Aandeelen	Obligatiën	
Januari	f 311.900	f 295.500	f 607.400
Februari	„ 675.000	„ —	„ 675.000
Totaal	f 986.900	f 295.500	f 1.282.400

EMISSIES GEDURENDE DE EERSTE TWEE MAANDEN VAN 1943.

Naam van den emittent:	Maand van uitgifte	Koers bij uitgifte	Aandeelen	Obligatiën				
				Nieuw	Conversie	Rente	Looftijd	Reële waarde
Industriele ondernemingen:								
Coöperatieve Vlasfabriek. Dinteloord G.A. te Steenberg	Jan.	100		295.500		3½%	28 jaar	295.500 ¹⁾
Haarlemsche Melkrij. „De Sierkan”	„	120	100.000					120.000 ²⁾
N.V. Enkes te Voorburg	„	150	211.900					317.850
Lever's Zeep Mij. N.V., Rotterdam	Febr.	100			9.000.000	3½%		9.000.000
N.V. Mij. tot exploitatie van Limburgsche steenkolenmijnen genaamd Oranje-Nassau Mijnen te Heerlen	„	99½			19.643.000	3½%		19.544.785 ³⁾
N.V. Emballagefabrieken en Houthandel te Rotterdam	„	120	675.000					810.000 ⁴⁾
N.V. Gemeenschappelijk Eigendom. Mij. tot exploitatie van Woon- en Winkelhuizen te 's-Gravenhage	„	99½			1.500.000	3½%		1.492.500
Kerkelijke instellingen:								
St. Antoniushoeve te Voorburg	Jan.	100			672.000	3½%	40 jaar	672.000
St. Hippolytus-stichting te Delft	„	100			860.000	3½%	40 jaar	860.000
St. Antoniusziekenhuis te Sneek	„	100			274.000	3½%	23 jaar	274.000
Ver. tot bevordering v. h. gesticht van het arme Kind Jezus te Simpelveld	Febr.	99½			1.500.000	3½%		1.492.500

¹⁾ Een bedrag van f 404.500 van de totale lening, groot f 700.000, werd reeds ondershands geplaatst. ²⁾ Gedeeltelijk gebruikt ter financiering van het in 1942 gekochte pensioenfonds. ³⁾ Eerste hypotheecaire lening met recht van voorkeur voor houders van de aflosbaar gestelde 4% eerste hypotheecaire lening. ⁴⁾ Uitsluitend voor aandeelhouders.

De wereldinvoer van maïs bedroeg in 1937 13,7 miljoen ton en in 1938 9,6 miljoen ton, waarvan resp. 10,6 en 8,8 miljoen ton of wel respectievelijk 77 % en 92 % aan Europa ten goede kwamen.

De volgende tabel geeft een overzicht van de landen met den grootsten invoer:

	1937	1938	1939
	in duizenden tonnen		
Engeland	3.641	2.952	—
Duitsland	2.159	1.895	—
Nederland	962	915	728
België	914	615	568
Frankrijk	750	707	—
Denemarken	618	295	144

Buiten Europa hebben slechts weinig landen een noemenswaardigen invoer van maïs. Gedurende vele jaren zijn Canada en Japan met Korea invoerlanden van beteekenis geweest, doch zelfs daar was de invoer over het algemeen iets minder dan in Denemarken.

Bij den maïshandel overheerscht een enkele scheepvaartweg, n.l. die, welke de Rio de la Plata met de Noordzee verbindt. De scheepvaart hierlangs is nu zo goed als geheel gestremd, doch zal haar beteekenis na den oorlog stellig herwinnen.

Van ondergeschikt belang zijn de maïstransporten uit Indo-China naar Europa en uit Zuid-Afrika naar Engeland

en Canada. Een groot deel van den maïsuitvoer der Donaulanden wordt stroomopwaarts den Donau verhandeld. Ook het deel van den maïsexport der Balkanlanden, dat over de Middellandsche Zee wordt vervoerd, vereischt slechts betrekkelijk weinig tonnage.

H. FEHLINGER.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Arbeidszaken. Afkondiging van nadere bepalingen inzake ontbinding en verandering van dienstbetrekkingen. (E.V. 5/3/43, pag. 251; V. B. No. 7).

Boekhouding. Besluit inzake verkorting van den termijn voor verplichte bewaring van boeken, bescheiden, balansen e.d. (E.V. 5/3/43, pag. 254; V.B. No. 7).

Buitenlandsche handel. Nadere besluiten inzake de in- en uitvoerheffing voor monopolieproducten. (E.V. 26/2/43, pag. 227; Stct. Nos. 34 en 36).

Evacuatie. Besluit inzake toepassing van de Drankwet bij evacuatie van de onder deze wet vallende bedrijven. (E.V. 5/3/43, pag. 251; Stct. No. 42).

Industrie. Bepanking van de vervaardiging van elektrische gehoorapparaten, elektrische koelkasten, koolborstels en electrotechnische borstelhouders. (E.V. 26/2/43, pag. 228; Stct. No. 33).

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland. (Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1942											1943				
		Febr.	Mrt.	Apr.	Mel	Junj	Julj	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.			
<i>Giroverkeer.</i>																	
Nederlandsche Bank	f 1.000.000	1420	2206	1886	2131	2086	2103	1902	1879	2095	2297	3669	2239	2483			
Postcheque- en Girodienst	f 1.000.000	1341	1443	1520	1659	1606	1682	1549	1586	1748	1736	1695	1692	1629			
<i>Rentestanden.</i>																	
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50			
Prolongatierente, A'dam	%	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25			
Callgeldnoteeringen, „	%	1,25	1,25	1,64	1,29	1,14	1,40	1,28	1,25	1,27	1,25	2,22	1,35	1,25			
Rendement oblig. „	%	3,65	3,58	3,60	3,57	3,54	3,50	3,52	3,58	3,57	3,62	3,57	3,50	3,48			
Hypotheekrente onroerende goederen	%	4,06	4,08	4,06	4,05	4,09	4,20	4,09	4,11	4,10	4,12	4,13	4,05				
Hypotheekrente schepen	%	5,00	5,03	5,05	4,94	5,17	4,54	5,01	4,84	4,93	4,97	4,97	4,99				
<i>Koersen van aandelen.</i>																	
Algemeen indexcijfer	1930=100	125,5	123,1	134,6	128,3	133,4	134,1	141,4	136,0	125,3	128,8	135,9	143,5				
Nijverheid	1930=100	163,1	160,5	171,4	163,4	169,3	172,3	181,5	173,9	160,0	164,5	173,9	184,2				
w.o. prod. middelen industr.	1930=100	157,5	154,4	167,1	159,0	164,6	167,6	176,6	170,8	158,7	163,3	170,9	179,7				
cons. goederen industr.	1930=100	170,5	168,5	176,9	169,3	175,5	178,5	187,8	178,0	161,7	166,1	177,7	190,1				
<i>Spaarbanken.</i>																	
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	13,72	14,29	12,89	14,41	14,10	14,18	14,19	14,59	13,82	13,63	16,05	18,93	19,30			
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen	f 1.000.000	7,57	10,25	10,88	10,17	9,70	10,53	9,28	9,29	10,85	10,46	9,86	8,58	9,02			
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	16,54	16,57	15,23	18,41	15,93	16,47	15,92	15,89	15,91	16,73	15,29	23,33	19,75			
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen	f 1.000.000	10,04	12,44	12,44	14,45	12,54	13,56	11,93	12,49	14,57	15,09	15,31	14,12	12,34			
<i>Hypotheken. (nwe. inschrijv.)</i>																	
Totaal	f 1.000.000	40,93	39,85	45,57	46,48	35,52	42,75	26,14	30,48	32,76	33,84	35,25	22,34				
w.v. op gebouwen	f 1.000.000	36,06	34,01	40,15	38,03	29,83	35,17	21,01	25,76	24,82	25,37	29,70	17,71				
op landerijen	f 1.000.000	4,41	5,34	4,86	8,19	4,82	4,86	4,35	4,45	4,18	8,13	5,21	4,33				
op schepen	f 1.000.000	0,46	0,50	0,57	0,26	0,87	2,72	0,78	0,27	3,76	0,42	0,34	0,30				
<i>Werkloosheid, werkloozenzorg.</i>																	
Geheel werklozen	1.000	139	119	87	74	62	57	53	49	42	39	39	336	330			
Tewerkgestelden	1.000	72	60	52	48	43	40	36	34	28	26	17	166	163			
Geplaatsten in Duitsland ¹⁾	1.000	157	166	173	189	207	212	215	223	244	256	263	271	271			
„ „ Frankrijk	1.000	29	29	30	31	33	35	37	37	37	37	37	37	37			

Omschrijving weekcijfers	Eenheid	1942					1943										
		21/26 Dec.	28 Dec./2 Jan.	4/9 Jan.	11/16 Jan.	18/23 Jan.	25/30 Jan.	1/6 Febr.	8/13 Febr.	15/20 Febr.	22/27 Febr.	1/6 Maart	8/13 Maart	15/20 Maart			
<i>Nederlandsche Bank (Maandag)</i>																	
Binnenlandsche wissels	f 1.000.000	192	208	282	275	245	244	244	230	188	120	175	161	156			
Papier op het buitenland	f 1.000.000	1687	1742	1758	1787	1790	1817	1816	1893	1904	1943	1942	2045	2046			
Bankbiljetten en assign. in omloop	f 1.000.000	2990	3024	3057	3042	3046	3059	3113	3103	3131	3163	3230	3244	3295			
Beleeningen	f 1.000.000	157	156	149	145	143	145	146	143	155	161	163	145	175			
Rek. Courantsaldi v. anderen	f 1.000.000	134	141	179	158	201	231	192	188	159	155	169	151	159			
Diverse rekeningen	f 1.000.000	173	151	137	130	173	175	191	140	181	193	221	154	183			
<i>Rentestanden.</i>																	
Callgeldnoteeringen	%	2,02	2,00	1,67	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,50	1,50				
Rendement oblig. (Woensd.)	%	3,55	3,54	3,54	3,53	3,47	3,47	3,47	3,49	3,50	3,48	3,47	3,47				

§ = voorloopig cijfer. ¹⁾ Volgens opgave van De Ned. Bank. ²⁾ Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschietster niet bekend is. ³⁾ Na aftrek van teruggekeerden.

Kartelbesluit. Wijziging en aanvulling der uitvoeringsvoorschriften van het Kartelbesluit, volgens welke elke bedrijfsregeling, thans onder de werking van dit besluit valt (E.V. 5/3/43, pag. 252/54; V.B. No. 7).

Prijsgeregelingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot verhooging van de maximum-prijzen voor bruinkoolbriketten, vaststelling van nieuwe maximum-prijzen voor alcoholvrije dranken, regeling inzake prijs- en administratievoorschriften voor fabrikanten van vischconserven, wijziging van den maximum-detailprijs voor gasolie. (E.V. 26/2/43, pag. 227; Stct. Nos. 34 en 35).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Landbouw. Regelingen inzake den verbouw van boekweit. (E.V. 26/2/43, pag. 229).

Varkens. Intrekking van het Varkensbesluit 1940, aangezien de hierin vervatte materie inmiddels in de Varkensverordening 1942 en uitvoeringsbepalingen is geregeld. (E.V. 26/2/43, pag. 229; Stct. No. 33).

Visscherij. Nadere mededeelingen inzake den verpachtingsplicht t.a.v. het vischrecht. (E.V. 26/2/43, pag. 229).

Voedselvoorziening. Wijzigingen in het Economisch Sanctiebesluit i.v.m. de Bodemproductiewet 1939 en het besluit Tuchtrechtspraak Voedselvoorziening. (E.V. 26/2/43, pag. 229; V.B. No. 5).

Zuivel. Nadere besluiten inzake zuivelkwaliteitscontrole. (E.V. 26/2/43, pag. 228; Stct. No. 34).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Ondernemingsbelasting. Uitvoeringsbeschikking inzake het voldoen van aanslagen in de ondernemingsbelasting. (E.V. 26/2/43, pag. 226; Stct. No. 33).

STATISTIEKEN.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Febr. 1943	27 Febr. 1943
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f —
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	103.983,34	378.318,29
Voorschotten op ultimo Januari 1943 aan de gemeenten, verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem.fondsbel., alsmede op de vernogensbelasting	7.522.748,12	7.522.748,12
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	264.482.807,09	264.482.807,09
Idem voor Suriname ¹⁾	8.179.286,65	8.179.286,65
Idem aan Curaçao ¹⁾	280.227,66	280.227,66
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	16.012.028,—	16.012.028,—
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	163.857.077,86	149.877.293,60
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	5.630.878,66	4.875.184,81
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	115.922.795,70	122.146.019,18
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 15.000.000,—	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	1.538.476,89	2.116.963,10
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	110.096.000,—	110.096.000,—
Schatkistpromessen in omloop	2613.300.000,— ²⁾	2637.200.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	137.059.932,50	138.382.057,50
Schuld op ult. Januari 1943 aan de gemeenten wegens a. h. uit te keeren hoofds. d. pers.bel., aand. l. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fonds. d. aism. op. op die bel. en op de vernogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	314.870.947,49	303.053.481,98
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	6.412.568,73	6.412.568,73
Id. aan div. instellingen ¹⁾	184.826.391,69	184.826.391,69

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederl. Bank geplaatst f 120.000.000,— ³⁾ Idem f 139.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 22 Maart 1943.

Activa.		
Binnenl. wissels, promessen, enz.	(Hfdbank. f 164.800.000 Bijbank „ „ Agentsch. „ 1.510)	f 164.801.510
Papier op het buitenland	f 2.067.223.900	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgelopen	—	
		2.067.223.900
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	(Hfdbank. f 157.057.373 ¹⁾ Bijbank. „ 1.634.675 Agentsch. „ 18.620.669	f 177.312.717
Op effecten, enz.	f 177.265.252 ¹⁾	
Op goederen en ceelen	47.465	177.312.717 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	—	
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 885.835.902	
Zilveren munt, enz.	4.111.194	889.947.096
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—	60.572.729
Gebouwen en meubelen der Bank	—	4.000.000
Diverse rekeningen	—	193.059.226
		f 3.556.917.178

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	8.050.923
Bijzondere reserves	19.564.874
Pensioenfonds	13.214.357
Bankbiljetten in omloop	3.258.251.545
Bankassigatiën in omloop	16.202
Rek.-Courant } Van het Rijk f 72.651.256 } Van anderen „ 154.830.386	227.481.642
Diverse rekeningen	10.337.635
	f 3.556.917.178

Beschikbaar dekkingsaldo f 1.619.331.429
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is 4.048.329.000
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht 152.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet. van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) 52.706.500

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikb. dekkings-saldo	Dekkings-perc.
22 Mrt. '43	885.836	3.258.252	227.498	1.619.331	26
15 „ '43	885.835	3.295.453	158.938	1.610.196	26
8 „ '43	885.835	3.244.087	151.068	1.614.949	26
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconio's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
22 Mrt. '43	164.802	152.000	177.313	2.067.224	193.059
15 „ '43	156.002	156.000	174.756	2.046.124	182.992
18 „ '43	161.001	161.000	145.254	2.045.295	153.818
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	150.648

DUITSCHER RIJKSBANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
15 Maart 1943	76,7	305,3	26.984,8	28,8	
6 „ 1943	76,5	281,5	26.976,5	17,6	
27 Febr. 1943	76,6	289,2	26.758,2	21,3	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
15 Mrt. '43	49,9	1.326,5	23.837,8	3.713,5	391,5
6 „ '43	47,5	1.712,2	24.082,4	3.933,8	352,9
27 Febr. '43	49,3	1.989,3	24.266,1	3.819,7	384,1
23 Aug. '39	982,6	6.380,5	8.709,8	1.195,4	94,2

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskreditkassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening-Courant
4 Mrt. '43	57.908	658	20.837	1.226	71.738	4.104	3.977
18 Febr. '43	56.645	678	20.940	1.430	70.563	4.045	4.276
14 „ '43	56.098	693	20.891	1.587	70.480	4.012	3.950
28 Jan. '43	54.643	739	20.629	1.927	69.305	4.054	3.780
21 „ '43	54.131	849	20.890	2.029	69.022	4.006	4.074
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1942 het Jaarregister 1942, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aangifte van waarden	110	Kartelbesluit	159	Stijgelegde bedrijven	26
Advertenties	69	Landbouw	26, 40, 83, 110, 124, 159	Tabak	124
Arbeidszaken	25, 158	Landstand	110	Textiel	69
Belastingen	42	Logiesgelegenheid	124	Tuinbouw	110, 124
Betalingsverkeer m. h. buitenland	42	Loonbelasting	54	Vee	26, 110, 124, 159
Binnenvaart	110, 124	Loosdagen	54	Vennootschapsbelasting	54
Blauwmaanzaakaf	54	Motorbrandstof	54	Verbeurdverklaarde voorwerpen	26
Boekhoud'ng	158	Oliën	40	Vervoer	83, 110
Bouwnijverheid	69	Omzetbelasting	12, 54, 124	Verzekering	83, 110
Buitenlandsche handel	25, 82, 110, 124, 158	Ondernemingsbelasting	159	Visscherij	124, 159
Chemische producten	25	Organisatie bedrijfsleven	12, 25	Vleesch	124
Coöperatie	12	Pacht	110	Voedselvoorziening	26, 159
Economische rechtspraak	25	Pluimvee	40, 124	Vordering	26
Effecten	124	Prijnsregelingen	12, 26, 40, 54, 83, 110, 124, 159	Waardepapieren	124
Evacuatie	158	Rijnvaart	110	Zaden	26, 110
Fruit	110	Schape	110	Zuivel	12, 110, 124, 159
Groenten	110	Schape	110		
Grond	39	Sierteelt	12, 83		
Handel	12, 25, 39, 82, 110, 124	Sleepvaart	110, 124		
Hotels enz.	39	Spertijden	26		
Industrie	12, 25, 26, 40, 54, 69, 110, 124, 158	Steuurregelingen	40		

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en koloniale boter ..... (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS
Openbare werken en conjunctuurbeweging ..... (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland ..... (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen ..... (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeeling ..... (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building ..... (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck ..... (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie ..... (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten (derde gewijzigde druk) ..... (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs ..... (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland ..... (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel

Dr. J. R. A. Buning:

De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland

Publicatie No. 32
van het Nederlandsch Economisch Instituut

Prijs f 3.65*

(voor donateurs en leden van het N.E.I. f 2.75)

Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE: DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

Binnenkort verschijnt als 33e publicatie van het N.E.I.

Dr. P. J. VERDOORN

„De Verstarring der Productiekosten”

PRIJS f 5.—*

(Prijs voor leden en donateurs van het N.E.I. f 3.75)

Verkrijgbaar in den boekhandel en bij de uitgevers

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem